

Regional årlig uppföljning av miljömålen i Södermanlands län 2024

1. Sammanfattning för Södermanlands län	2
2. Generationsmålet i Södermanlands län	5
3. Begränsad klimatpåverkan i Södermanlands län	10
4. Frisk luft i Södermanlands län	16
5. Bara naturlig försurning i Södermanlands län	21
6. Giftfri miljö i Södermanlands län	28
7. Skyddande ozonskikt i Södermanlands län	32
8. Säker strålmiljö i Södermanlands län	36
9. Ingen övergödning i Södermanlands län	39
10. Levande sjöar och vattendrag i Södermanlands län	44
11. Grundvatten av god kvalitet i Södermanlands län	49
12. Hav i balans samt levande kust och skärgård i Södermanlands län	53
13. Myllrande våtmarker i Södermanlands län	58
14. Levande skogar i Södermanlands län	63
15. Ett rikt odlingslandskap i Södermanland	68
16. God bebyggd miljö i Södermanland	74
17. Ett rikt växt- och djurliv i Södermanlands län	79

1. Sammanfattning för Södermanlands län

1.1 Inledning Södermanlands län

Det kvarstår många utmaningar för att kunna nå miljömålen och deras preciseringar till 2030. Inget av de miljömål som bedöms på regional nivå nås i Södermanland, men två av miljömålen är vi nära att nå. Det genomförs mycket miljörelaterat åtgärdsarbete i länet, och positiva effekter kan utläsas från de insatser som görs. För att på ett effektivt sätt kunna fortsätta utvärdera och planera miljöarbetet behövs satsningar på miljöövervakning och uppdatering av data för indikatorerna.

1.2 Miljötilståndet i Södermanlands län

12 miljö kvalitetsmål bedöms på regional nivå i Södermanland, två av dem bedöms som nära att nås; Bara naturlig försurning och Frisk luft. De resterande 10 målen bedöms inte kunna nås till 2030, dock ses en positiv trend för miljömålen Myllrande våtmarker och God bebyggd miljö samt de mål som är nära att nås. För återstående mål, förutom tre, finns ingen tydlig trend för utvecklingen i miljön.

För målen Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap och Giftfri miljö är utvecklingen i miljön negativ. Utmaningarna består bland annat i att mark och vatten exploateras, landskap växer igen, för litet hänsynstagande i skogs- och jordbruket och främmande invasiva arter som sprider sig. För målen Bara naturlig försurning samt Frisk luft är det osäkert om de kommer nås till 2030. Det är viktigt att de kommande åren särskilt följa skogsbrukets påverkan på försurningen. För målet Frisk luft behöver trafiken minska och då särskilt i tätbyggda områden.

Exponering av miljögifter är fortsatt ett problem och återhämtningen i miljön går långsamt. Förorenade områden saneras, men i för långsam takt. Övergödning kvarstår också som ett stort problem i länet, vilket påverkar statusen i våra sjöar, vattendrag och havsområden negativt.

Ser vi till de miljömål som bedöms på nationell nivå så finns det stora utmaningar inom målet Begränsad klimatpåverkan, vilket också gäller i Södermanland. Utsläpp av växthusgaser minskar i Södermanland men minskningstakten behöver öka.

1.3 Åtgärdsarbetet i Södermanlands län

Mycket åtgärdsarbetet sker av aktörer i länet vilket bidrar till miljömålen. Ett exempel är det regionala åtgärdsprogrammet för miljömålen, Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö, där 18 aktörer samverkar. Programmet verkar inom fyra temaområden, Levande skogar och landskap, Begränsa klimatpåverkan, Hållbart samhälle och Livskraftiga vatten. Uppföljning för 2023 visar att arbetet kommit i gång.

Annat viktigt arbete för att förbättra miljötilståndet i länet genomförs bland annat genom stöd från EU:s LIFE-bidrag, LOVA- och LONA-bidragen, Tillväxtverkets regionalfond, Landsbygdsprogrammet/Strategiska planen, Åtgärdsprogram för hotade arter och Klimatklivet. Naturvårdande insatser är viktiga att genomföra likväl som stora samverkansprojekt så som Grönt Näringsliv och Fossilfritt 2030.

1.4 Tabell över Södermanlands bedömningar av respektive miljö kvalitetsmål

Miljömål	Målbedömning (ja, nära, nej) 	Miljö tillstånd (trendpil)
Begränsad klimatpåverkan	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Frisk luft		
Bara naturlig försurning		
Giftfri miljö		
Skyddande ozonskikt	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Säker strålmiljö	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Ingen övergödning		
Levande sjöar och vattendrag		
Grundvatten av god kvalitet		
Hav i balans samt levande kust och skärgård		
Myllrande våtmarker		
Levande skogar		
Ett rikt odlingslandskap		
Storlagen fjällmiljö	<i>Ingen bedömning</i>	<i>Ingen bedömning</i>
God bebyggd miljö		
Ett rikt växt- och djurliv		

2. Generationsmålet i Södermanlands län

2.1 Sammanfattning för generationsmålet Södermanlands län

Åtgärdsarbete för att nå Generationsmålet pågår inom många områden, vilka i huvudsak redovisas under respektive miljömål. Insatser som är av en mer målövergripande karaktär är bland annat Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö, regionalt åtgärdsprogram för miljömålen. Arbete med regional vattenförsörjningsplan och livsmedelsstrategi har fortgått, där beredskapsfrågorna blivit alltmer aktuella. Inom friluftslivsarbetet har bland annat allemansrätten lyfts under året. Inom kulturmiljövården rekommenderas alternativa lösningar så att byggnaderna kan återbrukas i stället för att rivras. Två aktörer i länet har beviljats stöd för deras territoriella strategier, vilket bland annat kan bidra till mer cirkulära system.

2.2 Åtgärdsarbetet för generationsmålet i Södermanlands län

Länsstyrelsen i Södermanland arbetar tillsammans med ett stort antal aktörer i länet med Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2022–2026. Arbete med åtgärder sker inom fyra temaområden; Begränsa klimatpåverkan, Levande skogar och landskap, Hållbart samhälle och Livskraftiga vatten. Förra årets uppföljning visar att arbetet har startats upp för 67 procent av åtgärderna. Åtgärdernas genomförande sker i samverkan med bland andra kommuner, Region Sörmland, LRF Sörmland, Agro Sörmland, Skogsstyrelsen, Energikontoret Mälardalen och BioDriv Öst. Styrgrupp för arbetet är Södermanlands miljö- och klimatråd.¹

2.2.1 Ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad

Inom arbetet med Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö är det flera åtgärder som bidrar till strecksatsen, särskilt inom temaområdet Levande skogar och landskap. Åtgärderna handlar bland annat om ekologiska spridningsanalyser, levande kantzoner, utveckla brynmiljöer och variation i

¹ Länsstyrelsens webbplats: [Åtgärdsprogram för Södermanlands län och Södermanlands miljö och klimatråd](#),

odlingslandskapet. Åtgärderna genomförs av kommuner, Skogsstyrelsen, LRF Sörmland, Region Sörmland med flera².

Utöver detta har ett stort antal åtgärder genomförts, vilka redovisas under respektive miljö kvalitetsmål, framför allt under Bara naturlig försurning, Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker, Hav i balans samt en levande kust och skärgård, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv. Eller i nästa rubrik.

2.2.2 Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart.

Projektmedel som betalas ut via Lokala naturvårdsprojekt (LONA) och Lokala vattenvårdsprojekt (LOVA) bidrar till åtgärder i länet som bland annat gynnar biologisk mångfald. Bidragen är viktiga för att gynna strecksatsen. Några insatser som skett i Södermanland är; fem projekt har startat upp under året med LONA bidrag, kommunerna Trosa, Katrineholm och Oxelösund har fått bidra för olika insatser som bidrar till biologisk mångfald och pollinering³. Bidrag har också lämnats för att genomföra restaureringar av vattenrelaterade miljöer för att kulturmiljön ska lyftas fram och bli mer tillgänglig.⁴

Vid utgången av 2023 var totalt 53 883 hektar av länet skyddat genom naturreservat, naturvårdsområde eller biotopskyddsområde. Det motsvarar 6,2 procent av länets areal.⁵ Det är en liten uppgång jämfört med föregående år.

När det gäller rivningar av byggnader så försöker kulturmiljövården på Länsstyrelsen i Södermanland att hitta alternativa lösningar så att byggnaderna i stället kan återbrukas även om det innebär en ny funktion. Även den kulturhistoriska värdena vid omvandlingar av till exempel äldre industrimiljöer bevakas och omvandling/återbruk stöttats gärna. Dessa frågor dyker oftast upp i yttranden som länsstyrelsen gör, vilket främst gäller detaljplaner. Möjligheterna är dock begränsade.⁶

Genom kulturmiljöanslaget stöttar Södermanlands länsstyrelse framtagandet av kunskapsunderlag som berör samhällsplaneringen. I år har

² Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats, [Åtgärdsprogram för miljömålen](#).

³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöavdelningen, Larsdotter 24-09

⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Kulturmiljöenheten, Pettersson 2024-10

⁵ SCBs webbplats [Antal skyddad natur efter region, skyddsform och år. PxWeb \(scb.se\)](#)

⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, skriftlig information Kulturmiljöenheten, G Svensson 24-09

Katrineholms kommun fått bidrag för att ta fram ett nytt kulturmiljöprogram för hela kommunen.⁷

Länsstyrelsen i Södermanland fördelar det statliga stöder vård- och underhåll av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer så att de fortsatt kan fungera för sina ursprungliga eller alternativa funktioner. När det gäller skyddade byggnader som byggnadsminnen och kyrkor som kräver tillstånd för olika åtgärder så strävar länsstyrelsen efter att möjliggöra förändringar så långt som möjligt så att byggnaderna fortsatt ska kunna fylla sin funktion. Detta måste balanseras mot de kulturhistoriska värdena.⁸

Brännsjöarnas naturreservat i Kolmården nära Stavsjö är nyligen bildat. Landskapet innehåller ett stort antal kulturhistoriska objekt från såväl förhistorisk som historisk tid och bara ett fåtal är registrerade. Länsstyrelsen i Södermanland genomför därför en fältinventering under år 2024 i syfte att registrera dessa för att de ska bli tillgängliga såväl digitalt samt lättare kunna upplevas på plats.⁹

2.2.3 Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas

Länsstyrelsen i Södermanland har arrangerat ett webinarium kring barn och ungas uppväxtvillkor, där några av punkterna handlade om aktiv transport, och hälsofrämjande stadsplanering. Ca 70 personer från 7 kommuner och Region Sörmland deltog.¹⁰

Under oktober arrangerades interna utbildningar för anställda på Länsstyrelsen i Södermanlands i folkhälsa, jämlikhetsperspektiv, barnrätt samt tillgänglighet och delaktighet. Syftet är att ge både konkret kunskap och verktyg för att integrera de olika perspektiven i allas respektive arbete.¹¹

Länsstyrelsen i Södermanland har genomfört flera insatser för att främja friluftsliv och därmed människors hälsa. Länsstyrelsen har arrangerat fyra friluftsfrukostar för kommunerna tillsammans med fem andra länsstyrelser för att sprida kunskap om hur man kan arbeta med friluftsliv. Länsstyrelsen har också bidragit i en kartläggning av friluftslivet som Region Sörmland genomfört. Kunskap till allmänheten har spridits via sociala medier, vår

⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten, G Svensson 24-09

⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten, G Svensson 24-09

⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten, Pettersson 24-10

¹⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, enheten för social hållbarhet, Schelin 2024-10

¹¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, enheten för social hållbarhet, Schelin 2024-10

webbplats och naturum, bland annat Naturvårdsverkets nya kampanj ”Det är lätt att göra allemansrätt” och ordnat vandring i Stendörrens naturreservat. I Södermanland pågår för närvarande 32 LONA-projekt som angivit Friluftsliv som politikområde.¹²

Enligt folkhälsodata så har 95,9 procent av den vuxna befolkningen i Södermanland gångavstånd till grönområden.¹³ Andelen boende inom en kilometer från skyddad natur ligger på 39 procent 2023, vilket något högre än riksgenomsnittet¹⁴. Något som gynnar möjligheten till positiv inverkan från miljön.

2.2.4 Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar fortsatt med en regional vattenförsörjningsplan för Södermanlands län. Planen kan bland annat användas i regional planering, underlag till kommunala vattenförsörjningsplaner och i samhällsplanering för hållbar vattenresursanvändning. Planen ska också bidra till att stärka förmågan att planera för vattenanvändning i ett förändrat klimat och bidra till arbetet med att motverka och hantera krissituationer kopplade till vattenförsörjningen.¹⁵

Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar med länets livsmedelsstrategi med det övergripande målet att öka länets livsmedelsproduktion till år 2030. Produktionen ska vara hållbar och företagen ska ha möjlighet att växa och bli mer lönsamma. Under hösten har det funnits möjlighet att söka stöd för att genomföra insatser som bidrar till att uppfylla målen handlingsplansplanen.¹⁶ Under året har dialog hållits kring kommunernas behov, utmaningar och insatser som är av vikt för nå strategins uppsatta mål. Livsmedelsberedskap är en fråga som vuxit i betydelse sedan strategin antogs och är därmed ett viktigt fokus framåt.¹⁷

Inom projektet LIFE IP Rich Waters genomfördes under våren inspirationsdagar för arbete med miljögifter. Länsstyrelser, kommuner, vattenvårdsförbund och forskare har inom projektet arbetat med miljögiftsmätningar, källspårning och åtgärder. På Inspirationsdagarna i Katrineholm delade de med sig av resultaten och de lärdomar som har

¹² ¹² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturavdelningen, Rolf 2024-09

¹³ [FolkhälsoStudio \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsostudio.se/)

¹⁴ Sveriges miljömåls webbplats: Indikator [Tillgång till service och grönska](#)

¹⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands läns [webbplats Vattenförvaltning](#).

¹⁶ Länsstyrelsens i Södermanlands läns [webbplats Livsmedelsstrategin](#)

¹⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Landsbygdsavdelningen, Vogel.

dragits av arbetet. Ett 40-tal deltagare fanns på plats medan ytterligare cirka 90 personer deltog digitalt.¹⁸

Andra insatser som gjorts för att minska exponeringen för farliga ämnen i Södermanlands län finns under miljömålet Giftfri miljö.

2.2.5 Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Region Sörmland har tagit fram en territoriell strategi som en del av utlysningen i Tillväxtverkets regionalfond. Strategin har blivit antagen, vilket betyder att aktörer som nämnts i strategi kan söka finansiering genom fonden. Aktörerna är bland annat regionen, länsstyrelsen, samtliga kommuner i länet, näringslivet, föreningslivet med flera.¹⁹ Strategin kan bidra till strecksatsen särskilt genom insatsområdet cirkulär ekonomi. Flera kommuner har eller planerar att ansöka om medel.²⁰

Eskilstuna kommun har tagit fram en strategi för hållbar urban utveckling som och har också blivit beviljad stöd från Tillväxtverkets regionalfond. Strategin hanterar frågor om att bygga städer som är miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbara. Aktiviteter kan ske bland annat inom cirkulär ekonomi och där ett särskilt fokus finns på byggåtervinning.²¹

Inom arbetet med Åtgärdsprogram för Södermanlands län pågår arbete som bidrar till strecksatsen, särskilt under temaområde Hållbart samhälle. Inom åtgärden HS 3 Färdplan för hållbart byggande, har arbete med en förstudie pågått, vilken ska färdigställas i början av 2025. Förstudien ska visa hur en färdplan för hållbart byggande och förvaltning kan utformas i Sörmland.²²

Konsumtionskompassen visar att Södermanlands totala utsläpp från konsumtion per kommun och person ligger på 6018 kg (CO₂e) år 2022, vilket är lite under Sveriges genomsnitt som ligger på 6272 kg (CO₂e) Störst är utsläppen i Trosa kommun, följt av Strängnäs och sedan Oxelösunds kommun.²³ För att kunna följa de konsumtionsbaserade utsläppen är det viktigt att data på lokal och regional nivå finns tillgänglig, så som konsumtionskompassen, men också att insatser görs.

¹⁸ LIFE IP Rich Waters webbplats: [Inspirationsdagar för arbete med miljögifter](#)

¹⁹ Information om Region Sörmlands Territoriella strategi på Region Sörmlands [webbplats](#).

²⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöavdelningen, Grimstedt

²¹ Information på Eskilstuna kommuns [webbplats](#).

²² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöavdelningen, Grimstedt

²³ Stockholm Environment Institute webbplats [Konsumtionskompassen | SEI](#)

Ett exempel på insats är Fritidsbanken som nu finns i sex av nio kommuner i Södermanland, Nyköping, Strängnäs, Eskilstuna, Vingåker, Katrineholm och Flen. Fritidsbankerna möjliggör en mer cirkulär konsumtion av sportutrustning.²⁴ I Strängnäs kommun har en ökad efterfrågan för tjänsten lett till expansion av befintlig bank.²⁵

2.2.6 Andelen förnybar energi ökar och energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön

Arbete pågår bland annat inom Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö och temaområdet Begränsa klimatpåverkan. Åtgärder för denna strecksats presenteras främst under Södermanlands läns uppföljning av miljömålet Begränsad klimatpåverkan.

3. Begränsad klimatpåverkan i Södermanlands län

3.1 Sammanfattning för Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

Utsläppen av växthusgaser i Södermanlands län minskar, men för att nå de nationella klimatmålen krävs en kraftigt ökad minskningstakt. För att hålla länets koldioxidbudget måste koldioxidutsläppen minska kraftigt varje år. Omfattande åtgärder krävs i närtid inom industri- och transportsektorn. Fram till 2030 förväntas koldioxidutsläppen i länet ha minskat kraftigt i och med stålindustrins omställning. Fram till år 2026 pågår 13 regionala samverkansåtgärder för att minska klimatpåverkan i länet.

3.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

Målet bedöms ej på regional nivå.

²⁴ Fritidsbankens webbplats: [Hitta din Fritidsbank – Fritidsbanken](#)

²⁵ Artikel SVT Nyheter, Lokalt i Sörmland. [Fritidsbankerna växer i Sörmland – Strängnäs expanderar efter ökad efterfrågan](#)

3.3 Åtgärdsarbete för Begränsad klimatpåverkan- Södermanlands län

3.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar i samverkan med Region Sörmland och ytterligare regionala aktörer för ett regionalt genomförande av energi- och klimatpolitiken, energiplanering och främjande av klimatåtgärder. Revidering av länets klimat- och energistrategi utifrån de nya energipolitiska målen pågår.
- Inom Södermanlands läns regionala åtgärdsprogram för miljömålen 2022–2026 arbetar 14 aktörer i samverkan med 13 åtgärder för att begränsa klimatpåverkan i länet. Uppföljning visar att 10 av åtgärderna påbörjats.²⁶
- Sedan Klimatklivets start (2015) har Naturvårdsverket beviljat investeringsstöd till 164 åtgärder i Södermanlands län. Laddstationer får oftast stöd, följt av energikonverteringar, infrastruktur för förnybara drivmedel, och produktion av biogas. Total utsläppsminskning av åtgärderna beräknas 2024 till 150 000 ton CO₂e²⁷ per år, jämfört med 112 000 ton CO₂e per år, 2023.

3.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Energiplanering på regional och lokal nivå har diskuterats inom Samverkansforum för effektförhållanden i Sörmland (SES). Fokus har varit kunskapshöjande insatser om bland annat nätutvecklingsplaner och koppling mellan fysisk planering och energiplanering. Forumet leds av Region Sörmland, som en del av projektet Elsmarta Östra Mellansverige. Forumet är värdefullt för överblick och utbyte av kunskap mellan kommuner och nätägare. Samtliga lokalnätägare, Svenska kraftnät, Länsstyrelsen, Energikontoret Mälardalen samt kommunerna deltar.²⁸
- Region Sörmland har tillsammans med forskningsinstitutet RISE utforskat ämnet delad mobilitet. Länets kommuner har inkluderats i arbetet. Projektet kommer landa i en färdplan för delad mobilitet i Sörmland, och visa på insatser och aktiviteter som behövs för att utveckla delad mobilitet i länet.²⁹

²⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, [Åtgärdsprogram inom miljömål på länsstyrelsens webbplats](#)

²⁷ CO₂e =Koldioxidekvivalenter. Naturvårdsverket, 2022, [Vägledning Beräkna klimatpåverkan på Naturvårdsverkets webbsida](#)

²⁸ Länsstyrelsen, enheten för vatten, miljö och klimat

²⁹ Region Sörmland, enheten för samhällsplanering och infrastruktur

- ERUF³⁰- projektet Fossilfritt 2030 leds av BioDriv Öst, i Östra Mellansverige. Fokus för projektet är omställning av transportsektorn samt krisberedskap och försörjningstrygghet, med målgrupp offentliga organisationer³¹. Länsstyrelsen i Södermanlands län, Region Sörmland och fem av nio kommuner deltar i projektet. Regelbundna webinarium genomförs och två nätverk drivs inom projektet.
- Inom projektet Fossilfritt 2030 har det under det senaste ett nytt regionalt kunskapsunderlag för utbyggnad av laddinfrastruktur och förnybara drivmedel tagits fram.³²
Region Sörmland har genomfört flera insatser som främjar länets drivmedelsomställning till fossilfria drivmedel. Ett kunskapsunderlag för Sörmlandstrafiken inför kommande trafikupphandlingar har tagits fram, och ett arbete har startats för att inkludera drivmedelsomställning och krisberedskap i programarbetet för en ny depå i Nyköping³³. Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län har ordnat en workshop för kommunerna i länet i syfte att stärka deras arbete med utbyggnad av laddinfrastruktur.
- Nyköping³⁴ och Strängnäs³⁵ kommuner arbetar utifrån en digital kommunal koldioxidbudget. Eskilstuna kommun utgår från länets regionala koldioxidbudget³⁶ samt visualiseringsverktyget ClimateOS³⁷.

3.3.3 Åtgärder inom näringslivet

- SSAB i Oxelösund siktar på att bli först i världen med att leverera fossilfritt stål, redan under 2020-talet. Stålproduktionen ställs om genom att bland annat masugnarna i stålverket läggs ned och en ny produktionsprocess baserad på skrot och järnsvamp byggs. Omställningen minskar koldioxidutsläppen med 80 procent från SSAB i Oxelösund.³⁸

³⁰ Europeiska regionala utvecklingsfonden

³¹ BioDriv Öst, 2024, [Fossilfritt 2030 - BioDriv Öst \(biodrivost.se\)](https://biodrivost.se)

³² BioDriv Öst, Länsstyrelsens enhet för vatten, miljö och klimat, 2024, [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel - Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län \(publicerad\)](#)

³³ Region Sörmland, enheten för samhällsplanering och infrastruktur

³⁴ Nyköpings kommun, 2024, [Koldioxidbudget för Nyköpings kommun på kommunens webbplats](#)

³⁵ Strängnäs kommun, 2024, [Koldioxidbudget för Strängnäs kommun på kommunens webbplats](#)

³⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2019, [Koldioxidbudget 2020 - 2040, på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats](#)

³⁷ Eskilstuna kommun, 2024, [Klimatomställning Eskilstuna - Våra verktyg - Eskilstuna kommun](#)

³⁸ SSAB EMEA Oxelösund, 2023, [Framtidens stål från Oxelösund - SSAB:s webbplats](#)

- I ERUF-projektet Grönt Näringsliv – industri och drivmedel i synergi, har flera aktiviteter och workshops genomförts. Syftet är att underlätta klimatomställningen för näringslivsaktörer inom tillverkningsindustri, vägtransport och sjöfart i östra Mellansverige. Projektet ökar kunskapsnivån om, samt användningen av fossilfri processenergi inom tillverkningsindustri och fossilfria drivmedel i tunga fordon hos små och medelstora företag³⁹. Projektet leds av BioDriv Öst, Region Sörmland medfinansierar och medverkar. Även Länsstyrelsen i Södermanlands län medverkar.
- Energikontoret i Mälardalen och Almi stödjer företag att utveckla sin verksamhet genom kunskapshöjning kring energieffektivisering och minskade utsläpp av växthusgaser, bland annat genom projektet Grönt och energieffektivt näringsliv i Östra Mellansverige.⁴⁰

3.3.4 Övriga åtgärder

- Studieförbundet arrangerade hösten 2024 KlimatHoppMöten i åtta av nio kommuner i länet. Syftet är att sprida hopp och inspirera till förändring och få fler att ställa om till ett klimatsmartare sätt att leva.⁴¹

3.4 Tillstånd och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

Målet bedöms inte på regional nivå. På nationell nivå är bedömningen att målet inte nås och att utvecklingen i miljön är negativ. I Södermanland finns en trend av minskade utsläpp av växthusgaser, men för att nå de nationella klimatmålen krävs en kraftigt ökad minskningstakt. Omfattande åtgärder krävs i närtid främst inom industri- och transportsektorn. Även länets egen energiproduktion behöver öka.

3.4.1 Temperatur

Temperaturen stiger mer i Sverige än genomsnittet globalt. Enligt SMHI beräknas uppvärmningen i Södermanlands län bli mellan 2,5–4 grader vid seklets slut, beroende på hur omfattande åtgärder som genomförs för att minska klimatpåverkan.⁴²

³⁹ BioDriv Öst, 2024, [Grönt Näringsliv – BioDriv Öst \(biodrivost.se\)](#)

⁴⁰ Energikontoret i Mälardalen, 2024, [Grönt och energieffektivt näringsliv i Östra Mellansverige. på Energikontoret i Mälardalens webbplats](#)

⁴¹ Studieförbundet, 2024, [Klimathoppmötet 2024. på Studieförbundets webbplats](#)

⁴² SMHI, 2024, [Fördjupad klimatscenariotjänst. verktyg på SMHI:s webbplats](#)

3.4.2 Klimatpåverkande utsläpp

Under perioden 1990–2022 har de totala utsläppen i Södermanlands län minskat med 37 procent, 2022 uppgick de till 2,6 miljoner ton. I Sverige har utsläppen under samma period minskat med 37 procent. Industrin, i huvudsak stålindustrin, är största utsläppskällan i Södermanlands län (65 procent). Variation i produktionsnivå mellan åren har därför stor påverkan på utsläppen totalt i länet. Utsläppen är nu på samma nivå som 2016 - 2018.

Sedan 1990 har utsläppen kraftigt minskat inom sektorerna el och fjärrvärme, egen uppvärmning av bostäder och lokaler, samt avfall. Även utsläppen inom jordbrukssektorn har kontinuerligt minskat.⁴³

Stålindustrins omställning förväntas kraftigt minska utsläppen av koldioxid i Södermanlands län inom några år⁴⁴. Enligt beräkningar av länsbudget för Södermanland krävs att utsläppen av koldioxid minskar med 11 procent varje år⁴⁵. Utöver industrins minskning krävs en kraftig minskning av transportsektorns utsläpp till 2030.

3.4.3 Fossilfri transportsektor

Transporter är den näst största utsläppskällan i länet (18 procent). Sedan 2010 har utsläppen från transporter minskat med 34 procent.⁴⁶ 2023 var endast 8 procent av fordonen i Södermanland avsedda att köra på ett rent förnybart drivmedel i form av etanol, el eller biogas. Ytterligare 7 procent var elhybrider eller laddhybrider.⁴⁷

Framtidsscenarier för drivmedelsanvändningen i Södermanland visar att den sammanlagda potentialen för biomassa och elektrifiering inte räcker för att nå målet om 70 procent minskade utsläpp till 2030. Samhället måste också bli mer transporteffektivt.⁴⁸ För att infrastrukturåtgärder ska hinna genomföras och få genomslag till 2030 krävs ett fokus på detta de närmaste åren.

Fram till 2030 förväntas Södermanlands län behöva cirka 150 nya snabbaddpunkter för lätta fordon, flera ladd platser för tunga fordon, ett fåtal tankställen för flytande och komprimerad biogas samt ett fåtal

⁴³ SMHI, 2024, [Nationella emissionsdatabasen, på SMHI:s webbplats](#)

⁴⁴ SSAB EMEA Oxelösund, 2023, [Klimatsteget – tidning om stegen mot fossilfrihet, på SSAB:s webbplats](#)

⁴⁵ Isak Stoddard, Kevin Anderson, 2023, [Paris-compliant-carbon-budgets-for-Swedens-counties-2023-Report.pdf \(uu.se\)](#)

⁴⁶ SMHI, 2024, [Nationella emissionsdatabasen, på SMHI:s webbplats](#)

⁴⁷ Drivmedla.se, 2024, [Fordonsflotta Södermanlands län, på webbplats för verktyget Drivmedla](#)

⁴⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2020, [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län](#)

vätgastankställen⁴⁹. I Södermanlands län finns drygt 700 publika ladd punkter.⁵⁰

3.4.4 Energitillförsel och energianvändning

Total slutanvändning av energi i länet uppgick till 13 terawattimmar (TWh) år 2022.⁵¹ Inom industrin (stålindustrin) samt transportsektorn används övervägande fossil energi. Inom kraft- och fjärrvärme används biobränslen.

El producerad inom Södermanland kommer huvudsakligen från kraftvärmeverk. Vind, sol och vatten står för en mycket liten del.⁵² Huvuddelen av den el som används inom länet produceras i andra delar av Sverige. Till 2030 kommer elbehovet att öka med anledning av omställningen till fossilfrihet inom industri- och transportsektorn.

Vindkraftsutvecklingen i länet går långsamt. År 2023 fanns 14 vindkraftverk i länet, med en installerad effekt på 28 MW och en produktion på 14 GWh.⁵³ Energimyndigheten och Naturvårdsverket har i nationell strategi för hållbar vindkraft analyserat utbyggnadsbehovet regionalt till 2040-talet. För Södermanlands län är behovet 2 TWh (2000 GWh).⁵⁴

Installerad effekt från solceller i länet ökar kontinuerligt och uppgick 2023 till 187 MW. Eskilstuna, Nyköping och Strängnäs kommuner har högst installerad effekt.⁵⁵ Södermanland har den fjärde högsta installerade effekten per capita i landet.⁵⁶

Potentialen för tillkommande biogasproduktion, utifrån praktiskt tillgänglig biomassa, uppskattas till ca 500 GWh, varav huvuddelen inom jordbruket.⁵⁷ År 2023 producerades 59 GWh i Södermanlands län, vilket gav störst produktionsökning nationellt (12,6 GWh) jämfört med 2022.⁵⁸

⁴⁹ BioDriv Öst, Länsstyrelsens enhet för vatten, miljö och klimat, 2024, *Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län* (opublicerad)

⁵⁰ Nobil, 2024, [Statistik på Nobils hemsida \(nobil.no\)](https://nobil.no)

⁵¹ SCB, Statistikmyndigheten, 2024, [Kommunal och regional energistatistik \(scb.se\)](https://scb.se)

⁵² SCB, Statistikmyndigheten, 2024, [Kommunal och regional energistatistik \(scb.se\)](https://scb.se)

⁵³ Statens Energimyndighet, 2024, [Vindkraftsstatistik \(energimyndigheten.se\)](https://energimyndigheten.se)

⁵⁴ Statens Energimyndighet, 2021, [Nationell strategi för en hållbar vindkraftsutbyggnad, på Energimyndighetens webbplats](https://energimyndigheten.se), ER 2021:02

⁵⁵ Energimyndigheten, 2024, [Nätanslutna solcellsanläggningar \(energimyndigheten.se\)](https://energimyndigheten.se)

⁵⁶ Energimyndigheten, 2024, [Nätanslutna solcellsanläggningar, installerad effekt per capita och landareal, fr.o.m. år 2016, på Energimyndighetens webbplats](https://energimyndigheten.se)

⁵⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2020, [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län](https://energimyndigheten.se)

⁵⁸ Energimyndigheten, 2024, [Något minskad biogasproduktion i Sverige under 2023, nyhet och rapport på Energimyndighetens webbplats](https://energimyndigheten.se)

4. Frisk luft i Södermanlands län

4.1 Sammanfattning för Frisk Luft – Södermanlands län

Luftkvaliteten är generellt god, men ytterligare åtgärder krävs för att miljömålet ska kunna nås. En stor del av utsläppen kommer från trafiken. Problemområden för trafik är främst vältrafikerade gaturum i större tätorter. Åtgärder behövs för att minska trafikmängd, dubbdäcksanvändning och utsläpp från vedeldning.

4.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Frisk Luft – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NÄRA

4.3 Åtgärdsarbete för Frisk Luft – Södermanlands län

Utsläpp från trafiken orsakar många av problemen kopplade till målet. Kvävedioxid kommer från avgaserna. Partiklar kommer dels från avgaserna, dels från slitage av vägbanor och bromsar.

Det är viktigt att på kommunal nivå arbeta med att påverka luftkvaliteten inom tätbebyggda områden. Det kan till exempel handla om införande av förbud mot dubbdäck, satsningar på alternativ till privatbilism, samt elfordon och säkra gång- och cykelbanor. Vid planering av nya bostadsområden och förtätning av bebyggelse behöver kommunerna se till att det inte uppstår slutna gaturum med sämre luftkvalitet som följd.

Elektrifiering av fordonsflottan, nyare vedpannor samt moderna miljövillkor för industrin kan påverka miljömålet Frisk luft i rätt riktning.

Många av åtgärderna för miljömålet Begränsad klimatpåverkan leder också till uppfyllandet av miljömålet Frisk luft.⁵⁹ Läs mer om vilka dessa åtgärder är under redovisningen för Begränsad klimatpåverkan i Södermanlands län.

⁵⁹ Rapport: 7076: Underlagsrapport till Fördjupad utvärdering 2023 för Frisk luft, finns att hämta på [Naturvårdsverkets webbplats](#).

4.4 Tillstånd och målbedömning för Frisk Luft – Södermanlands län

Miljömålet är nära att nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Utvecklingen i miljön är positiv. Luftkvaliteten är överlag bra, men problem finns med höga halter av partiklar och kvävedioxid i vissa tätortsmiljöer och trafikerade vägar.

EU har tagit fram ett direktiv (EU2016/2284) gällande minskning av nationella utsläpp av vissa luftföroreningar.⁶⁰ I bilaga II finns de nationella åtaganden för medlemsstaterna. Samtliga minskningsåtagandena har år 2005 som basår.

Sverige har åtagit sig följande:

Luftförorening (utsläpp i ton)	minskning mellan år 2020-2029	minskning från år 2030
Svaveloxider	22 %	22 %
Kväveoxider	36 %	66 %
NMVOC*	25 %	36 %
Ammoniak	15 %	17 %
PM 2.5	19 %	19 %

* NMVOC = Flyktiga organiska föreningar utom Metan

Fram till och med 2022 har minskningen i Södermanlands län varit:⁶¹

Luftförorening (utsläpp i ton)	minskning
Svaveloxider	32 %
Kväveoxider	40 %
NMVOC*	37 %
Ammoniak	12 %
PM 2.5	43 %

* NMVOC = Flyktiga organiska föreningar utom Metan

För luftföroreningar finns både miljö kvalitetsnormer och preciseringar med gränsvärden i miljömålet Frisk luft. Miljö kvalitetsnormerna har högre gränsvärden än miljömålet, men innebär en tvingande lagstiftning om de riskerar att överskridas.

Miljömålet Frisk Luft omfattar 10 preciseringar. Dessa är följande: bensen, bens(a)pyren, butadien, formaldehyd, partiklar (PM 2,5 och PM 10), marknära ozon, ozonindex, kvävedioxid och korrosion.

⁶⁰ [EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV \(EU\) 2016 / 2284 - av den 14 december 2016 - om minskning av nationella utsläpp av vissa luftföroreningar, om ändring av direktiv 2003 / 35 / EG och om upphävande av direktiv 2001 / 81 / EG](#)

⁶¹ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](#)

Preciseringarna är satta så att halterna av luftföroreningar inte överskrider lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål.

Nedan beskrivs endast de preciseringar där nyare information inkommit.

4.4.1 Bens(a)pyren

Bens(a)pyren tillhör gruppen polyaromatiska kolväten (PAH) och brukar användas som indikator för den totala halten av PAH. Småskalig vedeldning och vägtrafik är de huvudsakliga källorna till utsläpp av PAH.

Enligt miljömålets precisering ska halten av bens(a)pyren inte överstiga 0,1 nanogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde. Den senaste mätningen som genomfördes 2018⁶² i Nyköping visar att årsmedelhalten av bens(a)pyren var 0,08 nanogram per kubikmeter luft, vilket innebär att det uppmätta årsmedelvärdet av bens(a)pyren var strax under miljömålet. Högst halter uppmättes under januari, februari och december och lägst halter under juni, juli och augusti. Resultaten indikerar att den lokala vedeldningen bidrar med upp till cirka hälften av den uppmätta halten bens(a)pyren. Jämförelse har gjorts med resultat från Råö, dessa resultat används som bakgrundsvärden, se figur nedan.

Miljömålet innehålls med avseende på Bens(a)pyren i Södermanlands län.

4.4.2 Partiklar PM_{2,5} och PM₁₀

Utsläppen av PM_{2,5} i Södermanlands län under 2022 domineras av sektorerna egen uppvärmning av bostäder och lokaler (154 ton) samt transporter (147 ton). Även utsläpp från industrin har betydelse (95 ton).⁵ Det är främst trafikens slitage av vägbanan som ger hälsoproblem i tätorterna, medan hälsoproblem till följd av vedeldning är vanligare på mindre orter.

Länets totala utsläpp, utrikestransporter exkluderade, var 514 ton år 2022, vilket är senaste data⁶³. Utsläppen följer en svagt minskande trend. Länets mål till 2030 är att inte överskrida 654 ton, det ligger i linje med EU:s takdirektiv som innebär utsläppen år 2030 ska vara 19 procent lägre under varje år från 2020 jämfört med 2005.

Kontinuerliga mätningar av PM₁₀ och PM_{2,5} finns i länet endast i landsbygdsmiljö. Bakgrundshalten för den senaste mätningen av partiklar

⁶² [SLB 30:2019](#) – Mätningar av Bens(a)pyren i Södermanlands län 2018

⁶³ <https://nationellaemissionsdatabasen.smhi.se/> Södermanlands län samt PM_{2,5} vald

för PM10 låg 2017 på 7,4 µg/m³⁶⁴ och för PM2,5 på 3,8 µg/m³.⁶⁵ Mätningen visar därför att årsmedelsvärdena (15 µg/m³ för PM10 och 10 µg/m³ för PM2,5) inte överskreds.

Under 2018 mätte även Östra Sveriges Luftvårdsförbund halterna partiklar i urban bakgrund i Eskilstuna. Miljömålets årsmedelvärde för PM10 överskreds inte under mätningar, då det var 11,5 µg/m³. Inte heller PM 2,5 årsmedelvärdet överskreds då det var 4,7 µg/m³.⁶⁶

När det gäller bland annat PM10 och PM2,5 så har en ny kartläggning genomförts i länet under år 2022.⁶⁷

Under hösten/vintern 2019 introducerades 24 nya elbussar inom tätortstrafiken i södra och västra Södermanlands län, vilket kan leda till minskade utsläpp av partiklar. Inga nya mätningar är dock rapporterade.

Miljömålet innehålls med avseende på PM 2,5 och PM10 i Södermanlands län.

4.4.3. Marknära ozon

Den långväga transporten av ozon, O₃, från kontinenten svarar för huvuddelen av det marknära ozonet i regionen. De högsta halterna noteras under vår och sommar vid högtrycksbetonat väder. Under våren kan även stratosfäriskt ozon från de högre luftlagren blandas ner i marknivå.

Marknära ozon mäts i landsbygdsmiljö. Utförda mätningar visar att preciseringens åttatimmarsmedelvärde och timmedelvärde överskreds. Senaste mätningen är från 2017 och genomfördes på Aspvreten i Nyköpings kommun.⁶⁸

Miljömålet innehålls inte med avseende på marknära ozon.

Naturvårdsverkets bedömning vad gäller ozon är att åtgärdsprogram inte är motiverat. Åtgärder för att minska utsläppen av ozonbildande ämnen bör istället ske med internationella program.

4.4.4. Kvävedioxid

Vägtrafiken är den största utsläppskällan av kväveoxider i Södermanlands län och står för ca 65 procent av länets totala utsläpp. Andra större

⁶⁴ IVL Svenska Miljöinstitutet [Data PM10](#)

⁶⁵ IVL Svenska Miljöinstitutet [Data PM2.5](#)

⁶⁶ Östra Sveriges luftvårdsförbund [SLB 3:2019](#) - Bakgrundshalter av partiklar (PM10, PM2,5) och kväveoxider (NOx, NO2) vid Alva Myrdals gata 5 i Eskilstuna

⁶⁷ [SLB 29:2021](#) - Rapportering av modelldata och objektiv uppskattning av luftkvalitet år 2020 för Södermanlands län

⁶⁸ IVL Svenska Miljöinstitutet. [Marknära Ozon](#)

utsläppskällor är energiproduktion och industri. Östra Sveriges Luftvårdsförbund beräknade 2022 att miljö kvalitetsnormerna och miljömålets preciseringar klaras för kvävedioxid i Södermanlands län. Miljö kvalitetsnormen för dygnsmedelvärden av kvävedioxid, $60 \mu\text{g}/\text{m}^3$, klaras i samtliga kommuner i Södermanlands län. Miljö målets årsmedelvärde, $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$, är svårast att klara och överskrids längs ett antal gatuavsnitt med enkel och dubbelsidig bebyggelse i Eskilstuna och Nyköping.⁶⁹

Under 2018 mätte Östra Sveriges Luftvårdsförbund halterna av kvävedioxider i urban miljö i Eskilstuna. För kvävedioxider mätte årsmedelsvärdet 2018 $6,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$ och överskrider därför varken normvärdet eller miljömålets precisering.⁷⁰

Bakgrundshalten som mäts i landsbygds miljö låg 2016 på $1,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$.⁷¹

En ny kartläggning över halten av kvävedioxid i Södermanlands län har genomförts under år 2022.⁷²

Länets totala utsläpp var 4407 ton år 2022, vilket är senaste data⁷³. Utsläppen följer en svagt minskande trend. Länets mål till 2030 är att inte överskrida 2008 ton, det ligger i linje med EU:s takdirektiv som innebär utsläppen år 2030 ska vara 66 procent lägre för varje år från 2020 jämfört med 2005.

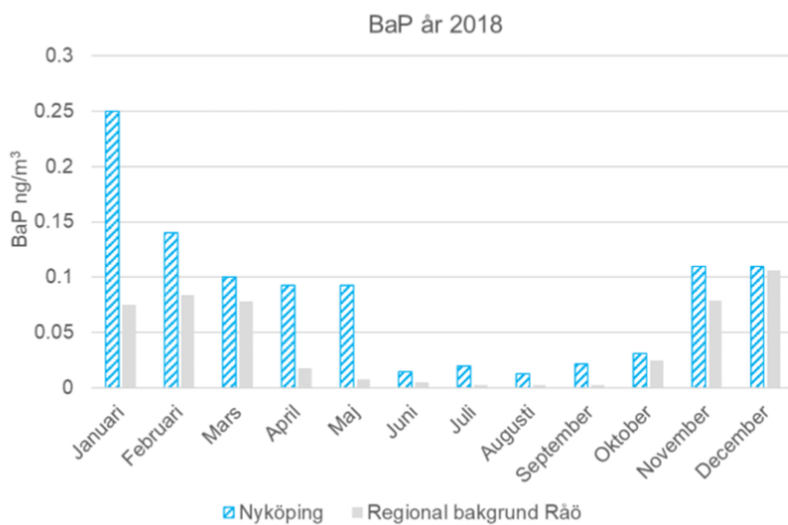
⁶⁹ Östra Sveriges Luftvårdsförbund/SLB-Analys (2015). Kartläggning av halter kvävedioxid (NO₂) och partiklar (PM₁₀) i Södermanlands län år 2015, [LVF Rapport 2015:13](#)

⁷⁰ Östra Sveriges luftvårdsförbund [SLB 3:2019](#) Bakgrundshalter av partiklar (PM₁₀, PM_{2,5}) och kväveoxider (NO_x, NO₂) vid Alva Myrdals gata 5 i Eskilstuna

⁷¹ IVL Svenska Miljöinstitutet. [Data NO₂](#)

⁷² [SLB 29:2021](#) – Rapportering av modelldata och objektiv uppskattning av luftkvalitet år 2020 för Södermanlands län

⁷³ <https://nationellaemissionsdatabasen.smhi.se/> Södermanlands län samt kväveoxider (NO_x) vald

Sammanställning av uppmätta halter av bensapyren som månadsmedel i Nyköping och i regional bakgrund (Råö) under 2018., se SLB 30:2019⁷⁴

5. Bara naturlig försurning i Södermanlands län

5.1 Sammanfattning för Bara naturlig försurning – Södermanlands län

Mark och vatten i Södermanlands län är inte påtagligt påverkade av försurning. De senaste 20 åren har svavelnedfall minskat kraftigt medan kvävednedfall har minskat i mindre utsträckning. För att nå målet Bara naturlig försurning måste kvävednedfall minska ytterligare och skogsbrukets försurningspåverkan får inte öka. I Södermanlands län kalkades nio sjöar under 2024 och kalkeffektsuppföljning utfördes i 24 sjöar och ett vattendrag (målområden). Måluppfyllelsen för pH var 96 procent för alla målområden och 100 procent av den undersökta sjöytan.

5.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Bara naturlig försurning - Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är: POSITIV
- Uppnås miljö kvalitetsmålet till 2030? NÄRA

⁷⁴ [SLB 30:2019](#) – Mätningar av Bens(a)pyren i Södermanlands län 2018

5.3 Åtgärdsarbete för Bara naturlig försurning – Södermanlands län

5.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- I Södermanlands län spreds under kalenderåret 2023 totalt 29 ton kalkmjöl med helikopter i nio sjöar i syfte att lindra försurningens effekter.⁷⁵ Kalkningsverksamheten finansieras huvudsakligen av statsbidrag från Havs- och vattenmyndigheten till Länsstyrelsen och huvudmän är sex av länets nio kommuner som också finansierar 15 procent av hela verksamheten. Länsstyrelsen i Jönköpings län administrerar Södermanlands kalkningsverksamhet.⁷⁶ År 2023 var priserna för kalkspridning 4 procent per ton dyrare jämfört med år 2022.⁷⁷
- Länsstyrelsen i Södermanlands län och berörda kommuner utför årliga vattenkemiska undersökningar (vattenprovtagning) inom ramen för kalkeffektsuppföljningen. Undersökningarna finansieras av statsbidrag från Havs- och Vattenmyndigheten via Länsstyrelsen med syftet att kontrollera måluppfyllelsen av genomförd kalkning samt för att bidra med underlag för framtida åtgärdsplanering.⁷⁸
- Totalt har 24 sjöar och ett vattendrag provtagits under kalenderåret 2024, varav nio sjöar fortfarande kalkas aktivt. Måluppfyllelsen för pH var 96 procent av alla målområden och 100 procent av undersökt sjöyta. I målvattendraget (Ramundsbäck) medför höga flöden svårighet att upprätthålla pH-målet.
- Sedan 2019 har Länsstyrelsen avslutat kalkeffektsuppföljningen inom fem av länets sjöar där verksamheten har varit framgångsrik och återförsurning inte längre bedömts vara en risk. Under 2023 var den totala nederbördsmängden mycket högre än genomsnittet för åren 1991-2022.⁷⁹
- Bottenfauna har undersökts vid nio lokaler (sjöar) under kalenderåret 2023 i Södermanlands län. Syftet med undersökningarna har varit att följa upp kalkningens biologiska effekter genom att inventera indikatorarter och kartlägga hotade eller sällsynta arter. Ett flertal mycket försurningskänsliga snäckor och en art av den mycket försurningskänsliga märkräftan

⁷⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Verksamhetsberättelse för kalkning av sjöar och vattendrag i Södermanland 2023*.

⁷⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Regional åtgärdsplan för kalkningsverksamheten i Södermanlands län 2019-2023*.

⁷⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Verksamhetsberättelse för kalkning av sjöar och vattendrag i Södermanland 2023*.

⁷⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Regional åtgärdsplan för kalkningsverksamheten i Södermanlands län 2019-2023*.

⁷⁹ Länsstyrelsen Södermanlands län, 2024, *Verksamhetsberättelse för kalkning av sjöar och vattendrag i Södermanland 2023*.

Gammarus pulex påträffades på flera lokaler. Tre lokaler bedömdes vara måttligt försuringspåverkade och sex lokaler bedömdes ha ett nära neutralt pH-värde. För sju lokaler avvek bedömningen från vattenförekomstens aktuella statusklassning.⁸⁰

- Regionala åtgärder för att uppnå miljö kvalitetsmål kopplade till luftkvalitet har genomförts inom länet, primärt med syfte att minska utsläpp av växthusgaser och uppnå miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan, se miljö målsuppföljning. Dessa åtgärder förväntas också ge positiva effekter för miljö kvalitetsmålen Bara naturlig försurning och Frisk luft genom synergieffekter mellan minskade koldioxidutsläpp och övriga luftföroreningar.⁸¹

5.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Länsstyrelsen i Södermanlands län deltar i projektet Fossilfritt 2030 som pågår fram till år 2026 och fokuserar på omställning till fossilfri energianvändning inom offentlig och privat sektor. Projektägare och projektledare är organisationen BioDriv Öst. Exempel på fokusområden inom Fossilfritt 2040 är expertstöd inom fordon, drivmedel och infrastruktur, omvärldsbevakning samt arbete med informationsnätverk. Eskilstuna kommun har medverkat i projektet sedan 2017 och deltagandet har resulterat i en snabbare omställning till fossilfria transporter inom kommunen.⁸²
- För vidare redovisning av kommunala och regionala åtgärder som relaterar till miljö målet Bara naturlig försurning hänvisas till Länsstyrelsen i Södermanlands uppföljning av miljö målet Begränsad klimatpåverkan.

5.3.3. Åtgärder inom näringslivet

- För redovisning av åtgärder inom näringslivet hänvisas till Länsstyrelsen i Södermanlands uppföljning av miljö målet Begränsad klimatpåverkan.

5.4 Tillstånd och målbedömning för Bara naturlig försurning - Södermanlands län

Miljö kvalitetsmålet Bara naturlig försurning till 2030 bedöms vara nära att uppnås i Södermanlands län och trenden är positiv utifrån utvecklingen i påvisad miljö kvalitét. Både svavel- och kvävenedfall

⁸⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Bottenfauna i Södermanlands län 2023. Biologisk uppföljning av kalkade vatten.*

⁸¹ Naturvårdsverket, 2024, *Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljö mål 2024 – Med fokus på statliga insatser.*

⁸² BIODRIV ÖST, 2024, *FOSSILFRITT 2030 – DRIVMEDELSOMSTÄLLNING MED OFFENTLIG SEKTOR.*

ligger under den kritiska belastningsgränsen och både mark och vatten visar tecken på återhämtning, även om den är mycket långsam och temporära surstötter kan förekomma. För att uppnå miljömålet Bara naturlig försurning behöver svavelnedfallet vara fortsatt lågt, skogen ha en god status så att kväve kan tas upp utan att nitrifieras samt skogsbrukets försurningspåverkan förbli på en låg nivå.⁸³

5.4.1 Påverkan genom atmosfäriskt nedfall

Nedfall av kväve och svavel till skog i Södermanlands län har sedan 1991 uppmätts inom Krondroppsnätet som idag omfattar 57 mätningssytor i skog och på öppen mark över hela Sverige. Sedan 1996 har mätningar utförts vid Edeby i Södermanlands län. Totalt sett har svavelnedfallet i Södermanlands län minskat med ca 88 procent sedan mätstarten 1991 och ligger idag med marginal under den kritiska belastningsnivån på 2 kg/ha/år, se figur 1.

Även kvävenedfall har minskat men inte lika drastiskt som nedfallet av svavel. Det beräknade totala nedfallet av oorganiskt kväve ($\text{NO}^3\text{-N} + \text{NH}^4\text{-N}$) till barrskog i Södermanlands län minskade från 5,6 kg/ha det hydrologiska året 2020-21 till 4,2 kg/ha det hydrologiska året 2022-2023, se tabell 2. Kvävenedfallet ligger fortsatt under den kritiska belastningsgränsen på 5 kg/ha/år, se figur 2.⁸⁴

5.4.2 Påverkan genom skogsbruk

Skogsbruket bidrar till försurning genom uttag av biomassa ur skogen, främst genom grotuttag då trädtoppar och grenar avlägsnas. Grot används ofta till flis i värmeverk och bidrar på så sätt som en förnybar energikälla men förlust av biomassa leder också till näringsförlust och försurning av skogsmark. Mängden grotuttag varierar från år till år men har totalt ökat i regionen Södermanland-Örebro och var under 2023 ca 38 procent högre än 2006 men ca 13 procent lägre än år 2022.

⁸⁵

⁸³ IVL, Svenska Miljöinstitutet, 2024, *Försurning och övergödning i Södermanlands län. Förenklad rapport om resultaten från Krondroppsnätet under 2022/23. Rapport Nr C842*, ISBN: 978-91-7883-598-0

⁸⁴ IVL, Svenska Miljöinstitutet, 2024, *Försurning och övergödning i Södermanlands län. Förenklad rapport om resultaten från Krondroppsnätet under 2022/23. Rapport Nr C842*, ISBN: 978-91-7883-598-0

⁸⁵ Skogsstyrelsen, 2024, [Skogsstyrelsens statistikdatabas](#), Avverkningsanmälan - 08. Anmäld areal (ha) för uttag av skogsbränsle i form av grenar och toppar efter region och ägarkategori. År 2006-2022.

Mätningar av markvattenkemi inom Krondroppsnätet visar att skogsmarken är på väg att långsamt återhämta sig från försurning,⁸⁶ men för att nå målet Bara naturlig försurning får skogsbrukets påverkan inte öka. Viktiga åtgärder inom skogsbruket är minskade utsläpp av kväve samt ökad askåterföring.⁸⁷ Vidare bör nyplantering av försurande trädslag undvikas i arkeologiskt och kulturhistoriskt rika miljöer samt gräsmarker med höga naturvärden.

5.4.3 Försurade sjöar och vattendrag

Endast ett fåtal sjöar och vattendrag bedöms vara försurningspåverkade i Södermanlands län. Försurningsskadorna i sjöar och vattendrag har minskat tack vare kalkning och ett minskat nedfall av försurande ämnen. Sjöarnas tillfrisknande när det gäller vattenkemi går relativt snabbt men det tar längre tid för det biologiska livet att återhämta sig. Länet har sedan tidigare sex avslutade åtgärdsobjekt inom kalkningsverksamheten där effekterna av tidigare kalkning har ebbat ut och ingen återförsurning har uppmätts.⁸⁸

5.4.4. Försurad mark

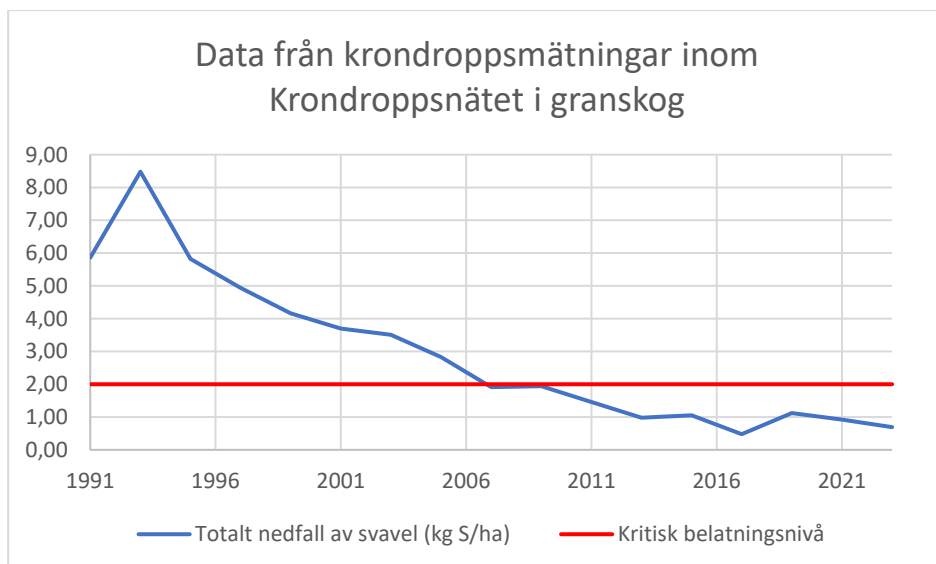
Försurningstillståndet i markvattnet i Södermanlands län redovisas genom provtagningar inom Krondroppsnätet för parametrarna pH, ANC och oorganiskt aluminium. Resultaten från mätningar fram till 2023 visar tecken på långsam återhämtning från försurning i markvattnet. Det mest robusta måttet på försurning i markvatten är den syraneutraliserande förmågan (ANC). Vid Edeby var markvattnets ANC positivt vid samtliga mätningar under 2023 och har varit svagt positivt under de senaste åren, se figur 3. Däremot behöver ANC i markvatten vara betydligt högre än noll för att motverka försurning av sjöar och vattendrag.⁸⁹

⁸⁶ IVL, Svenska Miljöinstitutet, 2024, *Försurning och övergödning i Södermanlands län, Förenklad rapport om resultaten från Krondroppsnätet under 2022/23*. Rapport Nr C842, ISBN: 978-91-7883-598-0

⁸⁷ Skogsstyrelsen, 2019, [Rapport 2019/14 Regler och rekommendationer för skogsbränsleuttag och kompensationsåtgärder](#)

⁸⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Verksamhetsberättelse för kalkning av sjöar och vattendrag i Södermanland 2023*.

⁸⁹ IVL, Svenska Miljöinstitutet, 2024, *Försurning och övergödning i Södermanlands län, Förenklad rapport om resultaten från Krondroppsnätet under 2022/23*. Rapport Nr C842, ISBN: 978-91-7883-598-0

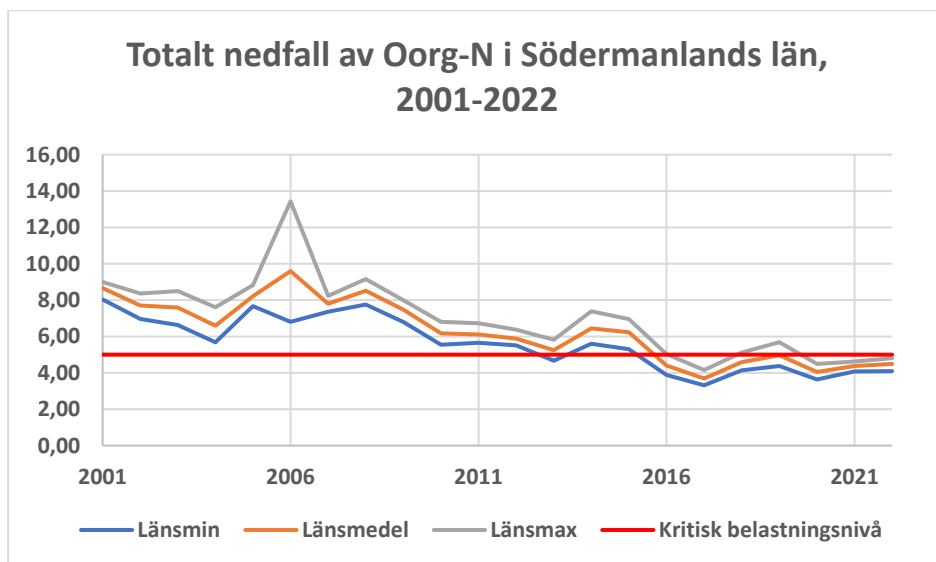
Figur 1: Diagram över totalt svavelnedfall kg/ha/år (SO₄-S exl. havssaltsbidrag) i Södermanlands län. Data mellan år 1991–2023 från krondroppsmätningar i granskog.⁹⁰

Nedfall av oorganiskt kväve (NO ³ -N + NH ⁴ -N), kg N per hektar och hydrologiskt år	
Hydrologiskt år	Edeby (Torrdeposition)
2020/21	6,6
2021/22	5,6
2022/23	4,2

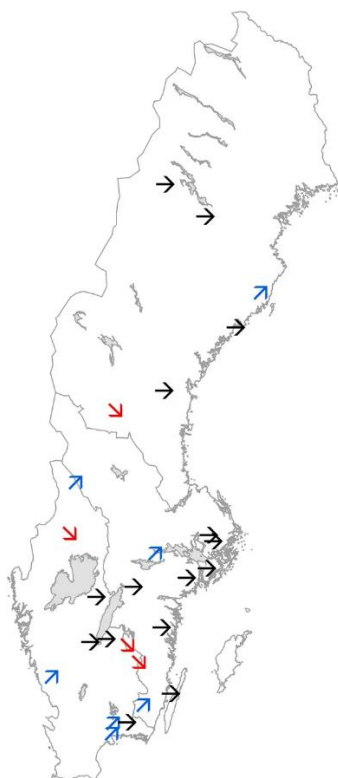
Tabell 1. Beräknad total deposition av oorganiskt kväve i kg N per hektar och hydrologiskt år vid Edeby i Södermanland, från 2020 till 2023.⁹¹

⁹⁰ IVL, Svenska Miljöinstitutet- Krondroppsnetet, [Data för Deposition i skog \(krondropp\), kalenderår i Södermanlands län](#)

⁹¹ IVL, Svenska Miljöinstitutet, 2024, Försurning och övergödning i Södermanlands län, Förenklad rapport om resultaten från Krondroppsnetet under 2022/23. Rapport Nr C842, ISBN: 978-91-7883-598-0

Figur 2: Totalt nedfall kg/ha/år av Oorg-N i Södermanlands län, 2001-2022. Diagrammet visar min, max och medel per år samt kritisk belastningsgräns för kvävenedfall till barrskog. Dataserie mellan år 2001-2022 från krondroppsmätningar.⁹²

Figur 3. Trend för ANC (syraneutraliserande förmåga) i markvattnet under rotzonen, data från Krondroppsnetet 1996/97-2021/22. Röda pilar visar ANC<0

⁹² IVL, Svenska Miljöinstitutet- Krondroppsnetet, [Data för Deposition i skog \(krondropp\), kalenderår i Södermanlands län](#)

medan blåa pilar visar ANC>0. Pilarna visar på signifikant ökning, minskning samt oförändrat. I Södermanlands län har ingen signifikant förändring kunnat påvisas.⁹³

6. Giftfri miljö i Södermanlands län

6.1 Sammanfattning för Giftfri miljö - Södermanlands län

För att nå miljökvalitetsmålet behövs fler utsläppsminskande åtgärder och saneringstaken behöver öka då det fortsatt identifieras fler förorenade områden än vad som saneras. Senaste årens fokus ligger fortsatt på inventering av PFAS i länet. Det finns ett stort behov av kartläggning eftersom PFAS är ett relativt nytt farligt ämne. De åtgärder som utförts för att kartlägga PFAS i länet visar en utbredd förekomst av PFAS i yt- och grundvattenförekomster.

6.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Giftfri miljö - Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ enligt bedömning gjord 2021

6.3 Åtgärdsarbete för Giftfri miljö - Södermanlands län

6.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- EU-projektet LIFE IP Rich Waters har pågått från 2017 och avslutades under 2024. Inom projektet har Länsstyrelsen Södermanland samarbetat med andra aktörer för att samordna och öka takten av provtagning och vattenvårdande åtgärder. Ett av provtagningsprojekten handlade om att inventera PFAS⁹⁴ i länets vattenförekomster. Under 2020-21 genomförde Länsstyrelsen Södermanland extensiva ytvattenprovtagningar i länet. I 13 av de 25 provtagna ytvattenförekomsterna överskreds riktvärdet för PFOS. Under hösten 2022 skedde en uppföljande undersökning på fisk, bland annat i de 13 vattenförekomster med överskridande PFOS⁹⁵ halter. Förhöjda halter av PFOS påträffades i fisken från Näsaren,

⁹³ IVL, Svenska Miljöinstitutet – Krondroppsnätet, [Markvattenkemi data. Trender i markvattnet](#)

⁹⁴ [PFAS på Richwaters webbplats \(Länsstyrelsen\)](#)

⁹⁵ [Information om PFOS på Richwaters webbplats \(Länsstyrelsen\)](#)

utanför Katrineholm⁹⁶. Där tidigare analyser visat förhöjda halter av PFOS utfördes under hösten 2023 en uppföljande fiskprovtagning för att undersöka PFAS-halten i matfisk. Resultatet visar förhöjda halter främst från Näsnaren. Det har även utförts en undersökning uppströms för att källspåra föroreningarna i Näsnaren där resultaten använts för att identifierat prioriterade objekt för fortsatt utredning. Resultaten från matfiskprovtagningen visade att förekomsten av PFAS, kvicksilver, dioxiner, PCB och ftalater är utbredd i stora delar av länet.

- Inom LIFE IP Rich Waters i Södermanlands län har även grundvattenförekomster provtagits under vintern 2023-våren 2024 för att analysera grundvattenparametrar och PFAS. I åtta av 13 grundvattenförekomster påvisades halter av PFAS. Tre punkter överskred SGU:s tröskelvärde⁹⁷ avseende PFAS24 och en punkt överskred även Livsmedelsverkets gränsvärde⁹⁸ för vatten. I dessa grundvattenförekomster rekommenderas vidare provtagning och övervakning.
- Inom det fleråriga regeringsuppdraget RUPFO har Länsstyrelsen Södermanland beviljats medel för verifierande fältprovtagning i fem områden under hösten 2024. Parallellt med detta arbete har Länsstyrelsen Södermanland ansökt om medel för verifierande fältprovtagning i femton områden under år 2025. Arbetet med att inventera och prioritera områden görs under hösten 2024 med stöd från tillsynsmyndigheterna. Provtagningarna syftar till att öka takten med kartläggningen av PFAS i länet⁹⁹.
- Länsstyrelsen Södermanland har ansökt om medel för verifierande provtagning av fem potentiellt förorenade sedimentområden inom det fleråriga regeringsuppdraget SESAM. Under hösten 2024 pågår arbetet med att inventera och prioritera områden med stöd från tillsynsmyndigheterna. Syftet med provtagningen och regeringsuppdraget är att skapa en renare vattenmiljö genom samverkan, ökad kunskap och effektiva åtgärder av förorenade sedimentområden¹⁰⁰.
- Den regionala miljöövervakningen finansieras genom medel från Naturvårdsverket och har som syfte att övervaka tillståndet i miljön

⁹⁶ [Förekomst av PFAS-ämnen i fisk från sjöar och vattendrag i Södermanlands län år 2022 på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats](#)

⁹⁷ [Rapport från SGU angående föreskrifter om kartläggning, riskbedömning och klassificering av status för grundvatten](#)

⁹⁸ [Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten på Livsmedelsverkets webbplats](#)

⁹⁹ [Information om stärkt samordning och vägledning om PFAS-förorenade områden på Naturvårdsverkets webbplats](#)

¹⁰⁰ [Om SESAM på webbplatsen renasediment.se](#)

för att följa upp miljömålen¹⁰¹. Länsstyrelsen Södermanland genomförde under 2022-2023 en undersökning av bekämpningsmedel i sju vattendrag som en uppföljning av tidigare undersökning av bekämpningsmedel under 2010-2012. Resultaten från den tidigare undersökningen påvisade totalt 34 olika bekämpningsmedel, varav fem är förbjudna och tre överskred sina respektive riktvärden¹⁰². I den uppföljande undersökningen påvisades totalt 36 olika ämnen, men inget överskred sitt respektive riktvärde. Rapporten¹⁰³ från den uppföljande undersökningen publicerades under 2024.

- Statliga bidrag har år 2024 finansierat undersökningar av ett projekt av förorenat område i Södermanland. Ytterligare ett objekt har fått bidrag för åtgärder. De flesta objekt saneras utan bidrag i samband med exploatering men åtgärdstakten behöver öka för att målet ska nås¹⁰⁴. Saneringsarbetet är angeläget för att undvika spridning av miljögifter. Idag har kommunerna tillsynsansvaret enligt miljöbalken för de flesta förorenade områden, men tillsynen är ofta händelsestyrd och kommunerna får ofta prioritera ned att arbeta strategiskt och agera huvudman för utrednings- och åtgärdsprojekt.

6.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- I samband med Regionen Sörmlands Hållbarhetsprogram 2024-2027¹⁰⁵ ska utvalda farliga ämnen kartläggas och uteslutas genom ett förebyggande arbete med riskhantering. Syftet med åtgärderna är att minska andelen kemiska ämnen som kan påverka människors hälsa eller miljön negativt.
- Många av länets kommuner arbetar med att minska användningen av farliga ämnen genom olika förebyggande åtgärder för att skydda människors hälsa och miljön, exempelvis med hjälp av en kemikalieplan som bland annat Katrineholm och Eskilstuna kommun tidigare har upprättat^{106 107}. Många av kommunerna jobbar också aktivt med förorenade områden för att åtgärda de områden som har ett åtgärdsbehov. Ett exempel på detta är från Strängnäs kommun, där de i sin tillsynsplan för miljöbalken 2024 beskriver att

¹⁰¹ [Miljöövervakning på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats](#)

¹⁰² [Rapport från Länsstyrelsen Södermanland om bekämpningsmedel i vattendrag, miljöövervakning i Södermanland 2010-2012](#)

¹⁰³ [Förekomst av bekämpningsmedel i vattendrag, miljöövervakning i Södermanland 2022-2023 på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats](#)

¹⁰⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, miljöskydds enheten

¹⁰⁵ [Hållbarhetsprogram 2024-2027 på Region Sörmlands webbplats](#)

¹⁰⁶ [Katrineholms kommuns kemikaliearbete på Katrineholms webbplats](#)

¹⁰⁷ [Eskilstuna kommuns kemikalieplan från Eskilstuna kommuns webbplats](#)

de under 2024 planerar att ta fram en tillsynsstrategi för förorenade områden¹⁰⁸.

6.4 Tillstånd och målbedömning för Giftfri miljö - Södermanlands län

I länet finns ett stort antal förorenade områden som har behov av identifiering, inventering, undersökningar och åtgärder. Samtidigt måste spridningen av flertalet ämnen till miljön minska. Det saknas fortfarande kunskap om halter i miljön och trender över tid för de flesta ämnen och begränsade resurser gör det svårt att se någon trend för utvecklingen av tillståndet i miljön. Men det finns aspekter vars förutsättningar har förbättrats genom revideringar och tillkomst av ämnen i EU:s kemikaliestrategi och REACH-förordningen. Det kommer ta lång tid att se effekterna av de styrmedel och åtgärder som införlivas till 2030, och nå det miljötillstånd som eftersträvas i Giftfri miljö. Internationella överenskommelser och regleringar är avgörande för att minska spridningen och exponeringen av farliga ämnen globalt som lokalt. Bedömningen är därför att miljömålet som helhet inte kan nås i Södermanlands län till målar 2030.

6.4.1 Exponering för kemiska ämnen

Nationella data visar att halterna av flera tidigare förbjudna ämnen sjunker i modersmjölk och även halterna av PFOS och PFOA¹⁰⁹ i blod minskar. Halterna av långkedjad PFAS ökade i blod i början av studien för att sedan nå en plata när de fördes upp i EU:s kemikalielagstiftning REACH och efter det fortsatt minska under de senaste 10 åren¹¹⁰. Detta visar på att de åtgärder som vidtagits för att minska utsläppen har lett till minskad exponering hos befolkningen, även om det dröjer innan effekterna syns. Under de senaste åren har det fastställts nya riktvärden för de fyra vanligaste PFAS ämnena. 2020 fastställde EFSA nya hälsobaserade riktvärden till 4,4 nanogram per kilo kroppsvikt och vecka¹¹¹. Detta innebär en kraftig sänkning av tidigare riktvärden och har lett till framtagandet av nya svenska riktvärden för grundvatten och mark, vilket i sin tur kommer skärpa kraven vid sanering och leda till minskad exponering¹¹². Vidare under 2020 fastställde EFSA sänkta riktvärden för dricksvattensproducenter till 4

¹⁰⁸ [Tillsynsplan för miljöbalken 2024 från Strängnäs kommuns webbplats](#)

¹⁰⁹ [PFAS- Poly- och perfluorerade alkylsubstanser på Livsmedelsverkets webbplats](#)

¹¹⁰ [Indikator miljögifter i modersmjölk och blod på Sveriges miljömåls webbplats](#)

¹¹¹ [EU-förordning 2023/915 på Livsmedelsverkets webbplats](#)

¹¹² [Tillsyn av PFAS-förorenade områden på Naturvårdsverkets webbplats](#)

nanogram per liter som ska tillämpas från 2026¹¹³. 2024 fastställdes samma riktvärde för dricksvatten från egna brunnar av Livsmedelsverket¹¹⁴.

6.4.2 Användning av särskilt farliga ämnen

Med hjälp av lagstiftningar kan spridningen av särskilt farliga ämnen till miljön begränsas och minska i framtiden. Under år 2023 tillkom tre nya ämnen och rekommendation för två ämnesgrupper för utfasning till Stockholmskonventionen vars syfte är att skydda människors hälsa och miljön från långlivade organiska föroreningar (POPs-ämnen)¹¹⁵. Även REACH-förordningen har fått nya tillskott, 11 nya ämnen under 2023 och 6 under 2024¹¹⁶.

6.4.3 Förorenade områden

Inom Södermanland finns 2452 identifierade objekt där miljöfarlig verksamhet förekommer eller har lagts ned. Antalet objekt har minskat från föregående år då objekt som försvaret har ansvar över nu endast finns i försvarets register. Hittills har 785 objekt riskklassats, varav 27 objekt bedömts tillhöra riskklass 1 (mycket stor risk) och 250 objekt riskklass 2 (stor risk)¹¹⁷. I länet har efterbehandling avslutats för 104 objekt och på 94 objekt finns pågående åtgärder. Saneringstakten behöver öka eftersom det i dagsläget identifieras fler förorenade områden än vad som saneras.

7. Skyddande ozonskikt i Södermanlands län

7.1 Sammanfattning Skyddande ozonskikt Södermanlands län

För att nå målet är det viktigt att uttjänta kylmöbler och isolering med ozonnedbrytande ämnen tas omhand på ett säkert sätt, samt att utsläppen av kväveföreningar minskar. Inom den strategiska planen finns flera stöd att söka för att minska näringsläckage och utsläpp av växthusgaser som också har påverkan på ozonskiktets återhämtning. Länsstyrelsen i Södermanland arbetar bland annat med rådgivning riktad till lantbruket och insatser inom den strategiska planen kring näringsläckage.

¹¹³ [PFAS och andra miljögifter i dricksvatten och livsmedel på Livsmedelsverkets webbplats](#)

¹¹⁴ [Nya riktvärden för PFAS och giftiga metaller i dricksvatten från egna brunnar på Livsmedelsverkets webbplats](#)

¹¹⁵ [Stockholmskonventionen, ämnen och genomförandeplan på Kemikalieinspektionens webbplats](#)

¹¹⁶ [Kandidatförteckning över SVHC-ämnen för godkännande på ECHAs webbplats](#)

¹¹⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, miljöskydds enheten

7.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Skyddande ozonskikt Södermanlands län

Miljömålet bedöms inte på regional nivå

7.3 Åtgärdsarbete för Skyddande ozonskikt Södermanlands län

De flesta ämnen som bryter ner ozonskiktet regleras i Montrealprotokollet. Utsläppen från dessa ämnen har minskat kraftigt globalt. Kvarvarade problem i Sverige härrör från utsläpp från befintliga och uttjänta produkter, vilka ger utsläpp av CFC- ämnen. Lustgas regleras inte i Montrealprotokollet, utan det regleras i FNs klimatkonvention. Lustgas har dock en stor negativ inverkan på ozonskiktet. Utsläpp i Sverige kommer främst från jordbruket. Åtgärder i syfte att förbättra kvävehanteringen inom jordbruket som kan därför också minska negativ påverkan på ozonskiktet.

7.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelserna arbetar i samverkan med Kustbevakningen, polis och tull med kontroller på olika platser i landet för att minska illegala gränsöverskridande avfallstransporter, bland annat av kasserade kylmöbler. Länsstyrelsen i Stockholms län (ansvarig för området Öst där Södermanland ingår) har under perioden oktober 2023-oktober 2024 utfört 8 kontroller inom Södermanlands län, två av dessa har lett till beslut om exportförbud.¹¹⁸
- Inom den strategiska planen finns miljöersättning för minskat kväveläckage, antingen genom att odla fånggrödor, mellangrödor och/eller vårbearbetning för att minska kväveutlakning och fosforförluster. Även miljöersättningen för skyddszoner finns, där man bland annat vill minska läckage av fosfor och andra näringsämnen från åkermark. Delutbetalning för miljöersättning för skyddszoner för stödår 2024 ligger på 276st av 341st, 2 343 991 kr. Vilket innebär att ca 81 % av bifallsansökningarna har fått en delutbetalning. Ingen delutbetalning för ersättning för kolinlagring och minskat kväveläckage har skett då dessa endast får slututbetalning¹¹⁹
- Vid möte med Södermanlands kommuners miljöchefer, i september 2024, lyftes Naturvårdsverket vägledning kring CFC-haltigt byggisolermaterial. Dels för att uppmärksamma vilket stöd som

¹¹⁸ Länsstyrelsen i Stockholms län, miljöskyddsenheten, skriftlig information Oaswald 2024-10

¹¹⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för jordbrukarstöd, Alanko, 2025-11

finns och dels med förhoppning om att detta kommer lyftas mer vid tillsyn framöver.¹²⁰

- Inom den strategiska planen för Eus jordbrukspolitik 2023-2027 finns investeringsstöd för minskad ammoniakavgång. Det går att få stöd till tak på gödselvårdsanläggningar, surgörning av flytgödsel och myllningsaggregat för flytgödsel. Länsstyrelsen har haft en utlysningssperiod 2023, inga ansökningar kom in 2023. En utlysning kommer också göras 2024 (okt-dec).¹²¹
- Genom Greppa Näringen kan lantbrukare få kostnadsfri rådgivning om att minska växtnäringsförluster och klimatpåverkan från gården. Se mer under miljömålet Ingen övergödning för Södermanlands län.

7.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Region Sörmland har destrukturerat lustgas i mer än 10 år, på förlossningsavdelningarna i Eskilstuna och Nyköping. Nya destrukturer är under upphandling. Tekniken har förbättrats sedan de befintliga destrukturer köptes, destruktionsgraden kommer därför öka med upp till över 95 % för anläggningarna.¹²²
- Kommunernas miljöchefer har tillfrågats om tillsyn gjorts gällande CFC och HCFC haltigt avfall. Tre av nio kommuner meddelar att de gjort tillsyn det senaste året. Resterande kommuner har svarat att ingen riktad tillsyn gjorts eller så har svaren uteblivit.

7.4 Tillstånd och målbedömning för Skyddande ozonskikt Södermanlands län

Bedömning av möjligheten att nå miljökvalitetsmålet görs inte på regional nivå.

7.4.1 Vändpunkt och återväxt

Ozonskiktet är i genomsnitt tunnare idag än vad det var före introduktionen av ozonnedbrytande ämnen. Ozonskiktets tjocklek har sedan år 2000 upphört att minska. Globalt är ozonskiktet idag cirka två procent tunnare jämfört med det referensvärdet. Såväl mark- som satellitmätningar och modellresultat indikerar att den globala återväxten av ozonskiktet har påbörjats, men det finns osäkerheter. En av osäkerheterna är att halterna av koldioxid, lustgas och metan liksom klimatförändringarna påverkar ozonskiktets utveckling negativt. Nationellt varierar ozonskiktets

¹²⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöavdelningen Johansson 2024-09

¹²¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Landsbygdsavdelningen Kuhlau, 2024-10

¹²² Region Sörmland, Kristin Jonson, Miljöcontroller, 2024-09

tjocklek mycket. I Sverige bedöms förtunningen av ozonskiktet vara ca 4 procent jämfört med referensvärdet. Utvecklingen för årsmedelvärdet över Norrköping är försiktigt positivt.¹²³

7.4.2 Ofarliga halter ozonnedbrytande ämnen

De flesta ämnen som bryter ned ozonskiktet är reglerade i Montrealprotokollet.¹²⁴ Det internationella arbetet inom ramen för Montrealprotokollet har varit mycket framgångsrikt. Den största ämnesgruppen som regleras är CFC. Utsläppen av CFC i Sverige har minskat kraftigt sedan slutet av 1980-talet och fortsätter att minska. Utsläppen består nästan uteslutande av CFC från befintliga och uttjänta produkter. Det kan vara så mycket som 90 procent av CFC från isoleringsmaterial i Sverige som inte tas om hand på rätt sätt vid rivning och ombyggnationer.¹²⁵

Det finns fortfarande behov av mer kunskap och att befintlig information når de som berörs. Detta gäller främst de aktörer som i olika steg är inblandade i hanteringen av klorfluorkarboner (CFC) i rivningsavfall samt gödselanvändningen inom jordbruket, eftersom dessa områden är de två största källorna till ozonnedbrytande ämnen i Sverige. Men även förbränning av fossila bränslen (vilket bildar kväveföreningar som kan omvandlas till lustgas) är en betydande källa.¹²⁶

För de ämnen som inte regleras inom ramen för Montrealprotokollet så fortsätter koncentrationen lustgas att öka globalt i atmosfären. Lustgas både bryter ner ozonskiktet och bidrar till växthuseffekten. I Sverige har dock utsläppen minskat sedan 1990 med 24 procent.

Utsläppen av lustgas i Södermanlands län har ökat sedan 2018. Men mellan perioden 1990–2022 har utsläppen dock minskat med ca 12 procent. Runt 85 procent av utsläppen kommer från jordbrukssektorn. Inom den sektorn har utsläppen minskat med ca 15 procent mellan perioden 1990–2022.¹²⁷

¹²³ Naturvårdsverkets rapport 7096: Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2023 – med fokus på statliga insatser. Publikation finns på Naturvårdsverkets [webbplats](#).

¹²⁴ Hämta [Wienkonventionen för skydd av ozonskiktet, på naturvardverket.se](#)

¹²⁵ Sveriges miljömål, Indikator [Nationella utsläpp av CFC](#)

¹²⁶ Naturvårdsverkets rapport 7096: Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2023 – med fokus på statliga insatser. Publikation finns på Naturvårdsverkets [webbplats](#).

¹²⁷ [Nationella emissionsdatabasen](#)

8. Säker strålmiljö i Södermanlands län

8.1 Sammanfattning för säker strålmiljö - Södermanlands län

Två av fyra preciseringar av miljö kvalitetsmålet, Strålskyddsprinciper och Elektromagnetiska fält, är möjliga att nå till år 2030. För att nå de andra två preciseringarna, Radioaktiva ämnen och Ultraviolettt strålning, behöver Sverige etablera en strategi för omhändertagande av icke kärntekniskt avfall. Dessutom behöver det förebyggande folkhälsoarbetet kring solvanor upprätthållas och utvecklas för att antal fall av hudcancer ska minska.

8.2 Utveckling i miljön och målbedömning för säker strålmiljö i Södermanlands län

Målet bedöms inte på regional nivå.

8.3 Åtgärdsarbete för säker strålmiljö - Södermanlands län

8.3.1 Åtgärder på regional nivå

- Vid samråd och granskning av översikts- och detaljplaner kontrollerar Länsstyrelsen i Södermanlands län att ledningsnät beaktas utifrån elektromagnetisk strålningsrisk. Länsstyrelsen följer aktivt kunskapsläget inom området.
- Länsstyrelsen Södermanland genomför referensmätningar av bakgrundsstrålning var sjunde månad på en utsedd mätpunkt i länet. Det syftar till att erhålla referensvärden och bibehålla mätkompetensen hos myndigheten.
- Länsstyrelsen Södermanland ser kontinuerligt över sitt program för räddningstjänst och sanering vid kärnteknisk olycka. Revidering sker vid behov.

8.3.2 Åtgärder på kommunal nivå

- Referensmätningar av bakgrundsstrålning genomförs var sjunde månad av kommun/ räddningstjänst. Mätresultaten rapporteras sedan in till Länsstyrelsen i Södermanlands län som redovisar dessa i Strålsäkerhetsmyndighetens databas RadGIS.

- Kommunerna har tillsynsansvar över kosmetisk solarieverksamhet enligt strålskyddslagen.¹²⁸

8.4 Tillstånd och målbedömning för säker strålmiljö - Södermanlands län

Miljömålet bedöms inte på regional nivå. Nationellt bedöms Sverige kunna uppnå miljömålet för två av fyra preciseringar, Strålskyddsprinciper och Elektromagnetiska fält, till år 2030. Strålsäkerheten är godtagbar på flera områden. Vidare kan konstateras att antalet fall av hudcancer fortsätter att öka. Minskad exponering för UV-strålning är avgörande för att minska antalet hudcancerfall. Det kräver förändrade levnadsvanor och nya attityder kring solning. Även om exponeringen för UV-strålning skulle minska kommer antalet cancerfall att öka en period, då det kan ta decennier för hudcancer att utvecklas. Nytt för årets uppföljning är en ny bedömning av preciseringen Radioaktiva ämnen. Detta beror på att det inte finns en långsiktigt hållbar planering för hur det icke kärntekniska radioaktiva avfallet ska omhändertas och förvaras. Sverige behöver etablera en strategi för omhändertagande av icke kärntekniskt avfall.

8.4.1 Strålskyddsprinciper

Regeringen har fastställt fyra preciseringar för Säker strålmiljö. Den första preciseringen, Strålskyddsprinciper, lyder ”Individens exponering för skadlig strålning i arbetslivet och i övriga miljön begränsas så långt det är rimligt möjligt”.¹²⁹ Även om förbättringar alltid är möjliga bedömer Länsstyrelsen i Södermanlands län läget inom den kärntekniska verksamheten som acceptabelt. De reaktorer som varit i drift på anläggningen i Studsvik är nu stängda och avvecklade.

Strålsäkerhetsmyndighetens strålsäkerhetsvärdering 2018–2021 visar att strålsäkerheten på Studsvik Nuclear AB inte är hotad.¹³⁰ Beredskapen för att hantera en kärnteknisk olycka i länet bedöms som god i förhållande till riskbilden.

För preciseringarna om exponering av skadlig strålning är det möjligt att till år 2030 nå preciseringarna med redan vidtagna och beslutade åtgärder. Den kärntekniska verksamhet som pågår kommer inte att hindra miljömålet från att uppfyllas.¹³¹

¹²⁸ [Kommunal solaritillsyn på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹²⁹ [Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplatsen](#)

¹³⁰ [Samlad bedömning strålsäker verksamhet på Studsvik Nuclear AB på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹³¹ [Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2024 på Naturvårdsverkets webbplats s. 107 - 108](#)

8.4.2 Radioaktiva ämnen

Den andra preciseringen lyder ”Utsläppen av radioaktiva ämnen i miljön begränsas så att människors hälsa och den biologiska mångfalden skyddas”.¹³² Länsstyrelsen i Södermanlands sammanställning över de mätningar som görs, av egen organisation och respektive kommun två gånger per år, visar att halterna av radioaktiva ämnen är mycket låga.¹³³ Dessutom anger Strålsäkerhetsmyndigheten i den årliga rapporten för miljömålen år 2024 att joniserande strålning i miljön inte idag utgör ett hälso- eller miljöproblem.¹³⁴

Dock finns i dagsläget ingen långsiktigt hållbar planering för hur det icke kärntekniska radioaktiva avfall som genereras inom bland annat sjukvård och forskning ska omhändertas och slutförvaras. På längre sikt finns därför en ökad risk för att människor och miljön utsätts för oönskad strålning. Strålskyddsmyndigheten bedömer därför att utvecklingen för hela miljömålet Säker strålmiljö går från neutral till negativ.¹³⁵ Även om halterna av radioaktiva ämnen idag är mycket låga bedöms delmålet svårt att nå utan att Sverige etablerar en strategi för omhändertagande av icke kärntekniskt avfall.

8.4.3 Ultraviolett strålning

Den tredje preciseringen lyder ”Antalet årliga fall av hudcancer orsakade av ultraviolett strålning är lägre än år 2000”.¹³⁶ Här bedömer Länsstyrelsen i Södermanlands län att preciseringen inte kommer att nås. Antalet fall av hudcancer fortsätter att öka i Södermanlands Län och även om ökningstakten mattats av något.¹³⁷

I Södermanland var antalet nya fall under år 2022 (ålderskorrigerat till befolkningen år 2000) för malignt melanom 34 för kvinnor och 45 för män. Trenden är ökande även om antalet nya fall av malignt melanom varierar mellan åren. För skivepitelcancer var antalet nya fall 59 för kvinnor och 114 för män. Antalet fall varierar mellan åren och är generellt sett vanligare hos män. Utomhusarbete medför ökad risk för skivepitelcancer.¹³⁸

¹³² [Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplatsen](#)

¹³³ RadGIS som förvaltas av Strålsäkerhetsmyndigheten

¹³⁴ [Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2024 på Naturvårdsverkets webbplats s. 107](#)

¹³⁵ [Nyheter om en Negativ utveckling för miljömålet Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹³⁶ [Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplatsen](#)

¹³⁷ [Antal nya cancerfall i Södermanlands län på Sveriges miljömåls webbplats](#)

¹³⁸ [Antal nya cancerfall i Södermanlands län på Sveriges miljömåls webbplats](#)

Folkhälsoarbete

För att de skadliga verkningarna av UV-strålning ska minskas krävs att allmänhetens kunskaper om sambandet mellan UV-strålning och hudcancer leder till reella beteendeförändringar, något som kräver ett förebyggande folkhälsoarbete. Eftersom det finns ett samband mellan att bränna sig många gånger som barn och att senare i livet utveckla malignt melanom är det viktigt att barn och ungdomar lär sig att i vistas i solen på ett sunt sätt. Åtgärder som exempelvis ökade informationsinsatser till allmänheten och särskilt utsatta riskgrupper kan ge resultat, men den långa latenstiden för hudcancer gör att effekterna av gjorda insatser visar sig först på lång sikt.¹³⁹

Strålsäkerhetsmyndigheten har informations- och kampanjmaterial om hur man bäst skyddar sig mot solens skadliga UV-strålning.¹⁴⁰

8.4.4 Elektromagnetiska fält

Den fjärde preciseringen lyder ”Exponeringen för elektromagnetiska fält i arbetslivet och i övriga miljön är så låg att människors hälsa och den biologiska mångfalden inte påverkas negativt”.¹⁴¹ Här bedömer Länsstyrelsen Södermanland läget som acceptabelt.

Strålsäkerhetsmyndighetens anger i den årliga rapporten för miljömålen 2024 att allmänhetens totala exponering för elektromagnetiska fält i stort sett är låg, jämfört med gällande referensvärden.¹⁴²

9. Ingen övergödning i Södermanlands län

9.1 Sammanfattning för Ingen övergödning – Södermanland

Övergödningen är ett allvarligt miljöproblem i länet och starkt kopplad till jordbruks- och avloppsfrågor. Utsläppen har minskat de senaste decennierna och åtgärdsarbete pågår. Åtgärder krävs för att återföra näringsämnen till produktiv mark och att minska förluster till vatten från jord- och skogsbruk, avlopp, dagvatten och trafik.

9.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Ingen övergödning - Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL

¹³⁹ [Strålskyddsmyndighetens rapport om vetenskapliga råd om ultraviolett strålning 2022](#)

¹⁴⁰ [Sol och solarier på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁴¹ [Antal nya cancerfall i Södermanlands län på Sveriges miljömåls webbplats](#)

¹⁴² [Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2024 på Naturvårdsverkets webbplats](#)

- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

9.3 Åtgärdsarbete för Ingen övergödning - Södermanland

Övergödning är den främsta vattenrelaterade utmaningen i länet och problemen är betydande. Effekterna för de åtgärder som görs dröjer då naturens återhämtning är långsam. Beslutade åtgärder är inte tillräckliga för att åtgärda övergödningens problematiken.¹⁴³

9.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanland deltar i ett länsöverskridande projekt, LIFE IP Rich Waters. Projektet startade tidigt under 2017 och innehåller delprojekt gällande övergödning från både externa källor och internbelastning av lagrade näringsämnen. Projektet avslutas under 2024, och har tagit fram flera metoder som kommer att användas framöver.¹⁴⁴
- Gemensamma aktiviteter har genomförts inom LIFE IP Rich Waters i ett samarbete mellan Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund och Länsstyrelsen i Kiladalen. Under året har avslutande workshop om lokalisering av våtmarker genomförts.
- Inom LIFE IP Rich Waters har två metoder för gårdsviss vattenplanering blivit färdiga under 2023. Vattenvårdsplan i avrinningsområden¹⁴⁵ och vattenvårdsplan för hästgårdar¹⁴⁶. Metoderna har presenterats på två internationella hästevenemang under 2023 och 2024. Jordbruksverket har ett pågående projekt för att pröva metoderna¹⁴⁷ där Hjälmarens vattenvårdsförbund under 2024 har beviljats medel och ska jobba i Eskilstuna och Strängnäs kommuner.
- Den strategiska planen för EU:s jordbrukspolitik 2023-2027 (SP) innebär möjligheter för lantbrukare att söka ersättning för bland annat strukturkalkning, kalkfilterdiken, fosfordammar, och anläggning av våtmarker. Greppa Näringen har tagit fram en ny strategi för rådgivning och kompetensutveckling för att öka lantbrukets och hästnäringens hållbarhet 2023-2027¹⁴⁸.
- På grund av de pågående klimatförändringarna kommer vattenhushållning alltmer i fokus. Länsstyrelsen i Södermanland

¹⁴³ [Åtgärdsprogram för vatten 2022-2027 Norra Östersjöns vattendistrikt.](#)

¹⁴⁴ [Startsida - LIFE IP Rich Waters](#)

¹⁴⁵ [Att ta fram en vattenvårdsplan för att minska fosforförluster från jordbruket i ett avrinningsområde \(richwaters.se\)](#)

¹⁴⁶ [Vattenvårdsplan för hästgårdar \(richwaters.se\)](#)

¹⁴⁷ [Vattenvårdsplaner i avrinningsområden - Jordbruksverket.se](#)

¹⁴⁸ [Strategi för Greppa Näringen 2023 - 2027](#)

fokuserar speciellt på täckdikning och underhåll av diken för att minska fosforförluster från åkermark i prioriteringarna för projektet Greppa Näringen i Södermanlands län.

9.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Inom ramen för Lokala vattenvårdsprojekt, LOVA, har medel beviljats för att fortsätta med borttagning av näringsrikt sediment i Öljaren, så kallad lågflödesmuddring under 2024-2026. Projektet påbörjades under tiden för LIFE IP Rich Waters och drivs av Katrineholms kommun.¹⁴⁹
- Blåmusselodling i Trosa kommun, Södermanland. Odlingen är uppdelad på två lokaler - Krämö och Hållsviken. Tillsammans har de en kapacitet på ca 80-100 ton musslor vartannat år. Hur mycket näringsupptag det motsvarar beror lite på när på året man skördar. En vårskörd, som är det mest troliga, skulle kunna motsvara mellan 60 -100 kg fosfor. Syftet är undersöka hur återcirkulering av närsalter kan ske på bästa sätt och eventuell miljöpåverkan. Projektet delfinansieras med hjälp av EU-stöd via LIFE IP Rich Waters, Havs- och vattenmyndigheten samt lokala vattenvårdsprojekt, LOVA och projektmedlemmar. Projektet har förlängts till 2025.¹⁵⁰
- Eskilstuna kommun har beviljats LOVA medel för en åtgärdssamordnare för Eskilstuna kommun och Sörfjärdens avrinningsområde. Projektet pågår mellan 2024 och 2027.¹⁵¹
- Hjälmarens vattenvårdsförbund har fått LOVA medel för åtgärdssamordning runt Tandlaån i Eskilstuna kommun, i Södermanlands län i ett projekt som pågår till och med 2025.¹⁵²

9.3.3. Åtgärder inom näringslivet

- 2024 har lantbrukare i Södermanland sökt ersättning för anläggning av 1260 hektar skyddszoner och 1275 hektar insådd av fånggrödor. 2024 saknas uppgifter om hur många hektar vårbearbetning som sökts. Dessa åtaganden är en viktig åtgärd mot erosion och fosforläckage från åkermark och uppgifter kommer ur Jordbruksverkets handläggningssystem Jorden.
- 2024 har 8 våtmarker (totalt 24,61 hektar) blivit färdiginlagda i Södermanlands län. 6 av dessa våtmarker på totalt 19,38 hektar har

¹⁴⁹ [Lågflödesmuddring i Öljaren | Katrineholms kommun](#)

¹⁵⁰ [Projektkatalogen, Havs och Vattenmyndigheten](#)

¹⁵¹ [Projektkatalogen, Havs och Vattenmyndigheten](#)

¹⁵² [Projektkatalogen, Havs och Vattenmyndigheten](#)

anlagts med Investeringsstöd för vattenvårdsåtgärd. Övriga 2 våtmarker är anlagda med annan finansiering.

- Miljörådgivningen till lantbrukare och hästhållare i Södermanlands län sker utifrån en individuell rådgivningsplan av upphandlade rådgivare. Det leder ofta till praktiska åtgärder för att minska övergödningen. 2024 utfördes ca 50 rådgivningar inom ”Greppa Näringen” i Södermanland län. Utöver rådgivning arrangeras kurser och fältvandringar mm.

9.3.3 Övriga åtgärder -Ideella föreningar

- Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbunds lokala åtgärdssamordnare (LEVA-samordnaren) hjälper till att hitta rätt åtgärd på plats och stötta markägare och jordbrukare i Södermanland med genomförandet av åtgärder. Åtgärdssamordnaren och projekten som tas fram av denne finansieras delvis med LOVA-medel.

9.4 Tillstånd och målbedömning för Ingen övergödning – Södermanlands län

I Södermanland kan inte miljömålet nås med hjälp av befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder till 2030. Riktningen för miljöns utveckling är neutral. För att stärka arbetet är det regionala samarbetet av största vikt.

Där kommuner bedriver vattenvårdande lokala projekt märks åtgärderna mot övergödningen. Fortsatta åtgärder behövs för att minska utsläppen av näringsämnen jordbruk och hårdgjorda ytor, avloppsanläggningar och trafik. Det är viktigt att näring kommer in i ett kretslopp samtidigt som förluster till ytvatten minskar. Diffust läckage som finns lagrade i bottensediment (interngödning) och mark behöver uppmärksammas.^{153, 154}

Inom projektet LIFE IP Rich Waters har det utvecklats metoder för att minska övergödningen. Projektet bidrar med en metod för att identifiera problemområden på lantbruksföretag och hästgårdar, arbetssätt för åtgärdsarbete på avrinningsområdesnivå samt ett verktyg för att lättare kunna identifiera internbelastade sjöar. Dessutom har projektet arbetat med att koppla ihop organisationer, myndigheter och företag med liknande intressen och uppmuntrar till att starta upp nya projekt tillsammans.¹⁵⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län bedömer att LOVA kan vara ett effektivt styrmedel för att åstadkomma förändring och konkreta resultat.

¹⁵³ [Övergödning och läckage av växtnäring - Jordbruksverket.se](#)

¹⁵⁴ [SLU: Program Övergödning](#)

¹⁵⁵ [Startsida - LIFE IP Rich Waters](#)

Ett förändrat klimat kan komma att ändra nederbördsmonster vilket kan leda till större läckage av näringsämnen. Återställning av meandrande vattendrag och våtmarker som kan fungera som buffertar vid höga flöden är åtgärder som bör prioriteras. Det behövs samordning mellan berörda myndigheter i klimatfrågan och information om behovet av åtgärder.

För att minska utsläpp av kväveoxider krävs fortsatta åtgärder inom transportsektorn, industri och internationell sjöfart.¹⁵⁶ För att minska ammoniakutsläpp är en förbättrad gödselhantering den viktigaste åtgärden.¹⁵⁷

9.4.1 Påverkan -hav

Transport av näringsämnen är en naturlig process, men genom ökad tillförsel från bland annat avlopp, industrier, jord- och skogsbruk orsakar förflyttningen av näringsämnen stora problem med övergödning.¹⁵⁸ Tillgången på näring medför återkommande algblomningar som i förlängningen innebär syrebrist och till slut orsakar så kallade döda bottenar.¹⁵⁹

En slutsats från flera studier är att det både behövs åtgärder som minskar övergödningen och åtgärder som kan öka mängden rovfisk och minska förekomsten av småfisk i kustecosystemen. Att stärka rovfiskbestånden skulle därför kunna motverka problem med för mycket trådalger.¹⁶⁰ Länsstyrelsen i Södermanland har sedan april 2021 fiske fredat 3 stycken områden utmed Södermanlands kust för att stärka rovfiskbestånden och flera områden finns på förslag preliminärt. Ett antal gäddfabriker har genom olika aktörer etablerats med samma syfte.

9.4.2 Påverkan -landmiljö

Utsläpp av ammoniak och kväveoxider, samt nedfall av kväve bidrar till övergödning av skog och mark. Kvävenedfallet till granskog i Södermanlands län har sedan 2001 varierat mellan 4 kg/hektar/år upp till 11 kg/hektar/år. Nederbörds mängden påverkar storleken på nedfallet. Den kritiska belastningen för övergödande kväve till gran- och tallskog är 5 kg/hektar/år. En trendanalys för 2016–2021 visar att kvävenedfallet är ca 5 kg/hektar/år.

¹⁵⁶ [Naturvårdsverket: Kväveoxider, utsläpp till luft](#)

¹⁵⁷ [Naturvårdsverket: Ammoniak, utsläpp till luft](#)

¹⁵⁸ Webbplats [Havet.nu | Nyheter, forskning och fakta om havet](#)

¹⁵⁹ SMHIs webbplats [Utforskaren - Öppna data | SMHI Havsmiljödata](#)

¹⁶⁰ Rapport hos Journal of Applied Ecology: [Top-down control as important as nutrient enrichment for eutrophication effects in North Atlantic coastal ecosystems. Journal of Applied Ecology 2016.](#)

Eftersom kväve i svenska skogar vanligtvis tas upp av markorganismer och vegetation är utlakningen av oorganiskt kväve från skogsmark till ytvatten liten jämfört med bidraget från jordbruksmark.¹⁶¹

9.4.3 Tillstånd -sjöar, vattendrag, kust- och grundvatten

Senaste klassningen visar att ca 70 % av länets sjöar och vattendrag är övergödda. Ca 40 % av länets kustvatten har dålig ekologisk status för totalfosfor. För totalkväve visar resultatet måttlig status för ca 70%.¹⁶² Huruvida kvävehalterna i grundvattnet är förhöjda är oklart.

10. Levande sjöar och vattendrag i Södermanlands län

10.1 Sammanfattning för Levande sjöar och vattendrag – Södermanlands län

Endast en femtedel av länets sjöar och vattendrag har god ekologisk status. Orsakerna är framförallt övergödning och fysisk påverkan. Åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheterna som beslutats av regeringen visar på ett stort behov av åtgärder som måste utföras av många olika aktörer. Takten i åtgärdsarbetet måste öka.

10.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Levande sjöar och vattendrag- Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

10.3 Åtgärdsarbete för Levande sjöar och vattendrag – Södermanlands län

10.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar för att tillståndspliktig verksamhet och aktiviteter som utförs i länet inte påverkar sötvattensorganismer och dess miljöer negativt. Målet är att genom

¹⁶¹ Sveriges miljömål: [Nedfall av kväve till barrskog](#)

¹⁶² Länsstyrelserna: [VISS \(Vatteninformationssystem Sverige\)](#)

tillsyn och uppföljning av egenkontroll se till att god ekologisk status uppnås och att miljöbalkens syfte efterlevs¹⁶³. Sedan januari 2019 har Sverige nya vattenrättsliga regler som kräver omprövning av dammar med elproduktion som inte har miljövillkor enligt miljöbalken.¹⁶⁴ Tre avrinningsområden i Södermanlands län; Kilaån, Nyköpingsån och Trosaån, har provningsår 2022-2024.

- Länsstyrelsen i Södermanland och Västmanland har tillsammans med berörda kommuner inventerat bestånden av sjögull i Mälaren. Under 2023 drabbades sjögullsbestånden i Mälaren av en misstänkt svampinfektion, vilket ledde till att de flesta bestånden minskade i omfattning. Länsstyrelsen Södermanland skickade under 2024 in prover till SLU från ett flertal bestånd för genetisk bestämning av populationerna samt provtagning av sjuka blad. En informationskampanj om medborgarforskning anordnades av SLU vilket spreds via valda naturreservat angränsande till Mälaren i Södermanland.¹⁶⁵
- Under 2024 har Länsstyrelserna i Södermanlands, Västmanlands, Örebros och Stockholms län beviljats medel av Havs- och vattenmyndigheten för inköp av flytdukat samt av länsar för fortsatt bekämpning av sjögull. Bekämpningen riktar sig i första hand till Arbogaån och förväntas ge erfarenhet av utvecklingsarbetet för bekämpning i strömmande vatten. Arbogaån har hög belastning av sjötrafik vilket resulterar i stor spridningspotential av sjögullsbestånd även till Mälaren. Att bekämpa sjögull i Arbogaån anses vara viktigt för att lyckas med en effektiv bekämpning i Mälaren.¹⁶⁶
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har genomfört biotopkartering med fokus på platser där åtgärder kan genomföras för att förbättra villkoren för asp i nio Hjälmarmynnande vattendrag.¹⁶⁷
- Inom LIFE IP Rich Waters har Länsstyrelsen i Södermanland arbetat med att öka kunskapen om, och förståelsen för, hur vi på bästa sätt kan arbeta för att bevara och framhäva värdefulla kulturmiljöer och samtidigt få till åtgärder för en bättre vatten- och naturmiljö. Arbetet har varit inriktat på såväl små som större vattendrag. Vid halvårsskiftet 2024 upphörde projektet och resultaten har sammanställts och publicerats i rapporten Samsyn mellan natur- och kulturmiljöintressen - En guide för fältvandringar vid

¹⁶³ Åtgärdsprogram för vatten 2022-2027, Norra Östersjöns vattendistrikt

¹⁶⁴ [Nationella planen \(NAP\) - Nationell plan för omprövning av vattenkraft - Havs- och vattenmyndigheten \(havochvatten.se\)](#)

¹⁶⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Peterson 2024.

¹⁶⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Peterson 2024.

¹⁶⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Gustavsson 2024.

vandringshinder¹⁶⁸. Tanken är att erfarenheterna ska fungera som avstamp för fortsatta åtgärder.

- I det tvärsektoriella samarbetet kring kulturmiljöer har de externa kontaktytorna i första hand riktats mot verksamhetsutövare för vattenkraft kommuner och intresseorganisationer såsom vattenvårdsförbund och sportfiskarna. Samarbetet såväl internt som externt syftar till att öka kunskapen om kulturmiljön och dess känslighet i samband med vattenvårdande åtgärder. Länsstyrelsen i Södermanlands län ser det som betydelsefullt att man i de senare processerna tidigt belyser samspelet mellan olika intresseområden för att i så stor utsträckning som möjligt bevara värdefulla kulturhistoriska miljöer och dess komponenter samtidigt som andra intresseområden ges utrymme.¹⁶⁹

10.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunernas arbete i Södermanland med tillsyn av små avlopp och jordbruk för att minska utsläpp av närsalter till vattendrag och sjöar fortsätter.

10.3.3 Åtgärder inom näringslivet

- LOVA medel har beviljats för flera projekt. Åtgärdssamordnare finns nu hos Strängnäs kommun, Hjälmarens vattenvårdsförbund och Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund. Katrineholms kommun har samordnat ett reduktionsfiske i Stensjön, och flera andra projekt som fosfordammar, strukturkalkning, restaurering av vattendrag och åtgärder runt ridskolor har genomförts.

10.3.4 Övriga åtgärder

- Sportfiskarna har beviljats bidrag från åtgärdsprogrammet för hotade arter, fiskevårdsmedel, för att genomföra inventering av tjockskalig målarmussla samt biotopvård och populationsförstärkande åtgärder i Vretaåns naturreservat.
- Länsstyrelsen har samverkat med Sportfiskarna kring återmeandering och biotopvård av Giseån, också via fiskevårdsmedel.¹⁷⁰
-

¹⁶⁸ [Samsyn mellan natur- och kulturmiljöintressen: En guide för fältvandringar vid vandringshinder - LIFE IP Rich Waters](#)

¹⁶⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Kulturmiljöenheten, Petersson 2024.

¹⁷⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturvårdsenheten, Gustavsson 2024.

10.4 Tillstånd och målbedömning för Levande sjöar och vattendrag – Södermanlands län

Bedömningen är att målet inte är möjligt att nå till 2030 med idag beslutade styrmedel. Flera åtgärder genomförs och inom delar av målet går det åt rätt håll. Det är fortfarande långt kvar och inom andra delar av målet är utvecklingen fortfarande oklar. För att nå målet behöver även miljökvalitetsmålen Ingen övergödning och Giftfri miljö uppnås.

God ekologisk status nås inte i 80 procent av länets vatten och jämfört med förra statusklassningen är det få vatten som fått bättre status tack vare åtgärder.¹⁷¹

Effekterna av fysisk påverkan, övergödning och miljögifter på Södermanlands vattenmiljöer är omfattande och det krävs stora resurser för att åtgärda miljöproblemen.

Finansiering gällande värnandet av kulturmiljöer behöver stärkas för att fortsatt minska målkonflikter och särskilt i förhållande till andra samhällsintressen såsom vattenkraft.

10.4.1 God ekologisk och kemisk status

I nuläget har endast en femtedel av länets sjöar och vattendrag god ekologisk status.¹⁷² Det är framförallt övergödning och fysisk påverkan såsom vandringshinder, samt rensning och rätning av vattendrag som påverkar den ekologiska statusen negativt. Skapande av fria vandringsvägar och återställande av ekologiska flöden är betydelsefulla för den gröna infrastrukturen i vatten, och en förutsättning för att uppnå god ekologisk status.¹⁷³ När det gäller kemisk status bedöms samtliga Sveriges sjöar och vattendrag ha värden för kvicksilver och PBDE (polybromerade difenyletrar) som är över gränsvärden, och får alltså dålig kemisk status. I den senaste statusklassningen har det funnits för få mätningar av särskilt förorenande ämnen för att göra en statusklassning för dessa ämnen.¹⁷⁴

¹⁷¹ [Vatteninformationssystem Sverige \(VISS\)](#)

¹⁷² [Vatteninformationssystem Sverige \(VISS\)](#)

¹⁷³ Regional handlingsplan för grön infrastruktur i Södermanlands län. Länsstyrelsen i Södermanlands län 2019. ISSN-nr: 1400-0792

¹⁷⁴ [Vatteninformationssystem Sverige \(VISS\)](#)

10.4.2 Hotade arter och återställda livsmiljöer

Länsstyrelsen har genomfört uppföljning av populationsförstärkande åtgärder för flodkräfta genom inventering med bur i 10 sjöar fördelat på 9 naturreservat.¹⁷⁵

En fiskkamera har installerats i Vretaåns naturreservat för att övervaka fiskpopulationen. Elfiske har också genomförts i flera vattendrag för att följa upp fasta elfiskelokaler, främst med flodnejonöga, öring, stensimpa, vimma och id som fokusarter. Provfiske efter ÅGP-arten flodnejonöga genomfördes under våren 2024 i Bålsjöån med nättingfällor med syfte att samla in vävnadsprover för nationell genetisk analys.

eDNA-provtagning och analyser har genomförts med syfte att finkalibrera metodik för att detektera hotade kransalger i samarbete med Naturhistoriska Riksmuseet.¹⁷⁶

10.4.3 Främmande arter och genotyper

Sjögull är en främmande växt som bildar en tät matta av blad på vattenytan. Arten har en negativ påverkan på den biologiska mångfalden genom att skugga ut andra arter. Den bidrar även till övergödning då den återinför näringsämnen från sedimenten, samt att den påverkar friluftslivet genom att framkomligheten med båt begränsas. Under 2022 har medel sökts och beviljats från HaV för att testa och utveckla flytdukar som bekämpningsmetod. Projektet pågår under en femårsperiod. Ett område i Mälaren är också avstängt sedan augusti 2022 för båttrafik för att minska spridningen av arten.¹⁷⁷

10.4.4 Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Få sjöar och vattendrag är skyddade som naturreservat för sina limniska värden. I flera reservat ingår vatten men utan utpekade limniska värden, föreskrifter eller skötselplan. Det finns idag endast fyra reservat i länet, Vretaån, Ramundsback, Magsjöberget och Marvikarna med syfte att bevara sötvattensmiljöer. Det finns flera sötvattensområden som omfattas av riksintresse för kulturmiljövärden, exempelvis Kiladalen, Nyköpingsåns dalgång och Trosaåns dalgång. Under år 2023-2024 genomförde Länsstyrelsen en dokumentation av fornlämningsmiljön inför utrivning av dammen vid Långaedet då den utgjorde ett vandringshinder för akvatisk fauna mellan Nedre Marviken och Mellan-Marviken.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturvårdsenheten, Gustavsson 2024.

¹⁷⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturvårdsenheten, Gustavsson 2024.

¹⁷⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturvårdsenheten, Invasiva arter, Petersson 2024.

¹⁷⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Kulturmiljöenheten, Petersson 2024.

10.4.5 Ytvattentäckers kvalitet

För att skydda kvaliteten på det råvatten som försörjer Södermanlands läns vattentäcker måste arbetet med att inrätta och revidera vattenskyddsområden fortsätta. Framtagande av en regional vattenförsörjningsplan för hela Södermanlands län pågår och kommer att ge ökad kunskap om sjöar och vattendrag som är viktiga för länets framtida dricksvattenförsörjning.¹⁷⁹

10.4.6 Friluftsliv

Trenden är negativ för värnandet av strandmiljöer i såväl inlandet som vid havet, med gradvis ökad exploatering. Länsstyrelsen har en viktig roll för att värna strandskyddet. Det görs dels genom vägledning för kommunerna avseende särskilda skäl för upphävande av strandskydd, dels genom att Länsstyrelsen i Södermanlands län granskar och överprövar kommunernas beslut i strandskyddsärenden.¹⁸⁰

11. Grundvatten av god kvalitet i Södermanlands län

11.1 Sammanfattning för Grundvatten av god kvalitet -Södermanland

Grundvattentäcker i Södermanlands län har överlag god dricksvattenkvalitet men det förekommer enstaka täcker med föroreningar i råvattnet. En bättre kunskap om grundvattnets kvalitet och kvantitet behövs. Vattentäcker som idag saknar skydd och grundvattenmagasin som är viktiga för framtida vattenförsörjning behöver skyddas och äldre beslut om vattenskyddsområden behöver ses över och revideras för att uppfylla aktuell lagstiftning.

11.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet - Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

¹⁷⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, enheten för Vatten, miljö och klimat, Bird 2024.

¹⁸⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten.

11.3 Åtgärdsarbete för Grundvatten av god kvalitet - Södermanland

11.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under det senaste året fortsatt samarbetet tillsammans med kommunerna för inrättandet av nya samt revidering av äldre vattenskyddsområden som följer gammal lagstiftning, bland annat genom regelbundna tillsynsvägledningsmöten.¹⁸¹
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under det senaste året fortsatt tillse att miljö kvalitetsnormer för grundvatten följs, genom yttranden vid granskning av detaljplaner och i tillståndsprocessen för verksamheter med grundvattenpåverkan, såsom i samråd gällande Ostlänken med sakkunskap kring grundvatten, dricksvatten och vattenskyddsområden.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under 2022/2023 genomfört ett tillsynsvägledningsprojekt tillsammans med kommunerna för att främja ett ökat skydd av större enskilda vattentäkter. En checklista togs då fram som kommunerna kan använda sig av vid sin kontakt med huvudmän till enskilda vattentäkter. Länsstyrelsen har ca 4 digitala frågeforumsträffar per år med kommunerna, där deltagarna har möjlighet att diskutera och byta erfarenheter med varandra. Dessutom har länsstyrelsen årliga avstämningsmöten med kommunernas VA ansvariga samt miljökontoren.¹⁸²
- Inom ramen för den lokala naturvårdssatsningen (LONA) administrerar Länsstyrelsen bidrag för våtmarksåtgärder som bland annat kan främja grundvattenstatus. Under 2024 har 6 projekt som bedöms ha stor påverkan på grundvatten fått bidrag via LONA.¹⁸³
- Länsstyrelsen i Södermanlands län förmedlar statliga bidragsmedel för sanering och utredning av förorenade områden. Utredningarna utgör delsteg inför en framtida sanering som i sin tur bidrar till minskad spridning av förorenade ämnen till grundvattnet, vilket bidrar till Sveriges miljömål 'Giftfri miljö', som syftar till att minimera människors och miljöns exponering för skadliga kemikalier. Läs mer under uppföljningen av Giftfri miljö i Södermanlands län.

¹⁸¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2024.

¹⁸² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2024.

¹⁸³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, sammanställning av beviljade LONA bidrag i Södermanlands län, 2023–2024.

- Länsstyrelsen Södermanland har under 2023/2024 genomfört inventering och provtagning av 13 grundvattenförekomster, och analyserat grundvattenparametrar och PFAS.

11.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Revidering av föreskrifter pågår för 16 vattenskyddsområden för kommunala vattentäkter i Södermanlands län. Arbete pågår även med framtagande av föreskrifter för bildande av några helt nya vattenskyddsområden i länet.¹⁸⁴ Länsstyrelsen kommer att vara beslutande myndighet för de vattenskyddsområden som korsar flera kommun- eller länsgränser.
- Arbete pågår även med framtagande av föreskrifter för bildande av några helt nya vattenskyddsområden i länet.
- Flera av Södermanlands kommuner har tagit fram vattenplaner.
 - Eskilstunas kommun fr.o.m. 2024.¹⁸⁵
 - Strängnäs kommun fr.o.m. 2018.¹⁸⁶
 - Flens kommun fr.o.m. 2024.¹⁸⁷
- Flera av Södermanlands kommuner har tagit fram vattentjänstplaner.
 - Strängnäs kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2024.¹⁸⁸
 - Trosa kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2023.¹⁸⁹
 - Oxelösund har en vattentjänstplan fr.o.m. 2023.¹⁹⁰

11.4 Tillstånd och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet - Södermanland

Miljö kvalitetsmålet bedöms inte möjligt att uppnå till 2030 i Södermanlands län med idag beslutade styrmedel. En mer heltäckande övervakning av grundvattnet samt fortsatt finansiering framåt är nödvändigt för att kunna driva på arbetet.

I SGU:s rapport från juni 2021 bedöms den operativa miljöövervakningen avseende grundvatten i Södermanlands län, liksom i hela Sverige, vara otillräcklig.¹⁹¹ I Södermanlands län uppfylls inte behovet av

¹⁸⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2024.

¹⁸⁵ [Vattenplan för Eskilstuna kommun på Eskilstuna kommuns webbplats.](#)

¹⁸⁶ [Vattenplan för Strängnäs kommun på Strängnäs kommuns webbplats](#)

¹⁸⁷ [Vattenplan för Flens kommun på Flens Kommuns webbplats](#)

¹⁸⁸ [Vattentjänstplan för Strängnäs kommun på Strängnäs kommuns webbplats](#)

¹⁸⁹ [Vattentjänstplan för Trosa kommun på Trosa kommuns webbplats](#)

¹⁹⁰ [Oxelösunds vattentjänstplan på Oxelösunds webbplats](#)

¹⁹¹ [Sveriges miljöövervakning av grundvatten år 2020 på SGU:s webbplats](#)

kvalitetsövervakning i 130 förekomster och av kvantitetsövervakning i 7 förekomster. Den främsta anledningen bedöms vara för få provtagningsstationer. Behovet av samordning kring övervakningsdata är stort och behöver koordineras av flera aktörer.

Ekonomiska styrmedel har bidragit till en positiv utveckling genom förstärkt skydd av grundvattentäkter, regional vattenförsörjningsplanering och kommunala dricksvattenåtgärder. Styrmedel har även möjliggjort utökad arbete med planering av grundvattenövervakning. Trots detta finns ett fortsatt stort behov av ekonomiska styrmedel för att fortsätta arbetet. Den kontinuerliga och långsiktiga övervakningen behöver stärkas, påbörjade åtgärder för att säkra ett långsiktigt skydd av viktiga grundvattentäkter slutföras, planeringsunderlag slutföras och arbetet med att tillse att miljökvalitetsnormer för grundvatten följs behöver fortlöpa.

Det krävs fortsatta ekonomiska styrmedel för att fullfölja åtgärderna för vattenskydd, planeringsunderlag och utökad arbete med grundvattenövervakning för att upprätthålla den positiva riktningen. Länsstyrelsen bedömer därför att utvecklingen för målet är neutral.

11.4.1 Grundvattnets kvalitet

I länet finns 174 grundvattenförekomster som ingår i vattenförvaltningen enligt EU:s ramdirektiv för vatten.¹⁹² Av dessa har under statusklassningen 2019 en förekomst bedömts ha otillfredsställande kemisk status men 135 förekomster bedöms vara i risk att god kemisk status inte uppnås 2027¹⁹³ och anses alltså vara utsatt för en eller flera betydande påverkansfaktorer. Tillgången på data över grundvattenkvalitet är dock mycket begränsad och ger i dagsläget inte tillräckligt underlag för en fullständig statusbedömning av vattenkvaliteten i Södermanlands läns grundvattenförekomster.

De stora grundvattentäkterna i Södermanlands län har god dricksvattenkvalitet, samtidigt finns förhöjda halter av föroreningar inom ett antal grundvattenförekomster.¹⁹⁴ Ungefär 80 procent av de kommunala vattentäkterna i Södermanlands län är grundvattentäkter.

Endast 20 procent av de kommunala vattentäkterna i Södermanlands län har fullgott skydd.¹⁹⁶ Några vattentäkter saknar skydd och majoriteten av vattentäkterna har äldre vattenskyddsområden som inte följer aktuell lagstiftning. Däremot så pågår det, för över hälften av vattentäkterna, åtgärder för revidering av föreskrifter för att följa aktuell lagstiftning, samt för inrättande av vattenskyddsområde. De större enskilda vattentäkterna i Södermanland är nästintill alla grundvattentäkter. Av dessa saknar ca 40

¹⁹² [6 kap 5 § Vattenförvaltningsförordningen, Sveriges riksdags webbplats](#)

¹⁹³ [Vatteninformationssystem Sverige](#)

¹⁹⁴ Vattentäktsarkivet – SGU

¹⁹⁵ [Vatteninformationssystem Sverige](#)

¹⁹⁶ Vattentäktsarkivet – SGU

procent vattenskydd och resterande har vattenskydd som är i behov av översyn och revidering.¹⁹⁷

Grundvattenperspektivet behöver fortsatt lyftas i arbetet med förorenade områden och i tillsynsärenden. Identifieringen av förorenade områden och saneringen av dem bör öka för att minska risken för spridning till grundvattnet.

11.4.2 God kvantitativ grundvattenstatus

Tillgången på grundvatten i länet bedöms vara god, men Södermanlands län har haft en mycket utmanande situation med låga grundvattennivåer även i nationell jämförelse de senaste åren. Grundvattennivåerna i stora magasin ligger sedan flera år under de normala för årstiden och i små magasin har varierat från mycket under det normala till normala för årstiden.¹⁹⁸

Två förekomster bedömdes i statusklassningen 2019 att vara i risk för att inte uppnå god kvantitativ status 2027.¹⁹⁹ Men liksom för grundvattnets kvalitet är tillgången på data om grundvattenkvantitet mycket begränsad och ger i dagsläget inte tillräckligt underlag för en fullständig statusbedömning i länets grundvattenförekomster.

12. Hav i balans samt levande kust och skärgård i Södermanlands län

12.1 Sammanfattning för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Södermanland

Södermanlands kustvatten är påverkade av övergödning. Fler områden skyddas för att bevara marina värden, men resurser för skötsel av marina miljöer och kulturmiljöer i skärgården är begränsade. För att nå målet behövs en ekosystembaserad förvaltning, inkluderande fler restaureringsåtgärder och ett hållbart nyttjande av fiskbestånden.

12.2 Utveckling i miljön och målbedömning - Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

¹⁹⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2024

¹⁹⁸ [Information om tidigare grundvattennivåer på SGU:s webbplats](#)

¹⁹⁹ [Vatteninformationssystem Sverige](#)

12.3 Åtgärdsarbete för Hav i balans samt levande kust och skärgård - Södermanland

12.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län har tillsammans med flera kustlän inom projektet Marin fjärranalys bidragit till utveckling av en ny uppföljningsmetod av grunda havsvikar i syfte att se på förändringar av bottenvegetation över tid. Projektet är flerårigt och har finansiering av Havs- och vattenmyndigheten och Länsstyrelsen i Västerbottens län.²⁰⁰
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har ett pågående omfattande flerårigt restaureringsarbete av lek- och uppväxtmiljöer för rovfisk i form av våtmarksåtgärder och fiskeåtgärder. Arbetet ska bidra till att exempelvis öka rekryteringen av gädda. De platser där åtgärder sker i form av anläggning eller restaurering av våtmarker som ska gynna rovfisk är: Askö, Hartsö och Ringsö naturreservat. Projektet syftar även till att utvärdera förvaltningsåtgärder för ekosystembaserad havsförvaltning, så som fiskefredande områden inom ReFisk och förebyggande åtgärder mot skador orsakade av säl med hjälp av sälskrämmor. Under 2024 har bland annat en våtmark i Ringsöträsk lokaliserat på Ringsö i Nyköpings kommun byggts. Ovan nämnda åtgärderna finansieras av Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten.²⁰¹
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under 2024 utfört reduktionsfiske längs med Södermanlands kust i syfte att minska utbredningen av den invasiva arten svartmunnad smörbult som en del av pilotprojektet ”strategiska åtgärder för populationskontroll av svartmunnad smörbult i förmån för återetablering av gädda och annan rovfisk”.²⁰²
- Länsstyrelsen i Södermanlands har under 2024 restaurerat strandnära sandbottnar ute på Ringsö i Nyköpings kommun, i syfte att restaurera lekmiljöer för plattfisk i kusten. Åtgärden finansieras av Havs- och Vattenmyndigheten.²⁰³
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har sedan 2023 genomfört miljöövervakning av tumlare inom åtgärdsprogrammet för tumlare, något som fortfarande pågår.²⁰⁴

²⁰⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län Naturskyddsenheten Svanberg.

²⁰¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län enheten för landsbygdsutveckling och vilt Ludwig Nilsson samt naturvårdsenheten Strehlenert och Gustavsson.

²⁰² Länsstyrelsen i Södermanlands län Naturskyddsenheten Wännman.

²⁰³ Länsstyrelsen i Södermanlands län Naturvårdsenheten Strehlenert samt Naturskyddsenheten Svanberg.

²⁰⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län Naturskyddsenheten Peterson.

- Länsstyrelsen Södermanland under ledning av Länsstyrelsen Stockholm arbetar i projektet Resursfisk 3.0. Under 2024 har strömning längs Södermanlands kustlinje insamlats i syfte att mäta dioxiner och PCB. Södermanlands del av projektet finansieras av Livsmedelsstrategin.²⁰⁵
- Högsten hamnskär: Länsstyrelsen i Södermanlands län utför årligen fornvårdande åtgärder på Högskär i Oxelösunds kommun. Åtgärderna som utförts 2024 är röjningar av vegetation kring fornlämning i form av tomtning på ön.²⁰⁶

12.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Trosa kommun har under 2023 åtgärdat de tre vandringshinder som ligger mest nedströms i Trosaån, varvid det har installerats en fiskkamera. Trosa fiskevårdsområde har tagit fram en omfattande fiskevårdsplan vilket lett till att man under 2024 kunnat inleda biotopvårdande samt utsättningsåtgärder i samarbete med Trosa kommun. Projektet har finansierats av LOVA medel.²⁰⁷
- Nyköpings kommun har under 2024 anlagt en kustmynnande våtmark med syfte till att gynna rovfiskrekrytering i Strandstuvikens naturreservat.²⁰⁸
- Nyköpings kommun i samarbete med Sportfiskarna, har under 2024 påbörjat åtgärder i Näveån, med restaurering av lekmiljöer nedströms vandringshinder. De har även påbörjat tillståndsprocesser för att åtgärda samtliga vandringshinder i vattendraget. Projektet finansiering kommer från postkodlotteriet.²⁰⁹

12.3.3 Åtgärder inom näringslivet

- Ecopelag fortsätter sitt fleråriga projekt ”Små musslor med stort värde” som initierades 2017. Målsättningen är att utveckla musselodling till en storskalig och kostnadseffektiv miljöåtgärd i syfte att minska näringsbelastningen i Östersjön genom återcirkulation av näringsämnen. Projektet syftar till att skapa en grund för hållbar tillväxt inom blåa och gröna näringar genom utvärdering av musslor som möjliga källor till foder, gödsel och som livsmedel. Projektet pågår till 2025 och är en del av Life IP Rich Waters.²¹⁰

²⁰⁵ Länsstyrelsen Stockholm. [Nyhet inom projekt Resursfisk 3.0.](#)

²⁰⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län kulturmiljöenheten Petterson.

²⁰⁷ Trosa kommuns hemsida: [Trosaån – under och över ytan](#)

²⁰⁸ Nyköpings kommun David Lundevall markförvaltare.

²⁰⁹ Sportfiskarna Nils Ljunggren.

²¹⁰ Trosa kommun, Elin van Dooren Kommunekolog (nov 2022).

- Inom projekt ReCod har det mellan 2021 och 2024 utplanterats torskyngel i området Tvären, Nyköpings kommun. Projektet vill bland annat undersöka utsättning av torsk som metod, samt utvärdera vilka livscykelstadier som är lämpligast för utsättning.²¹¹
- Det tvärvetenskapliga FORCE-projektet ska identifiera de mest effektiva förvaltningsåtgärderna för att vända förlusten av biologisk mångfald i Östersjöns kust och öka motståndskraften mot klimatförändringar. Projektperioden är mellan 2023 – 2027 och finansieras av FORMAS.²¹²
- Sportfiskarna utplanterade under 2023 rom och vuxna individer av gädda i Stora Utterviks våtmark i syfte att öka mängden rovfisk i kustområdet med målet att reducera spiggen negativa påverkan. Projektet finansieras av fiskevårdsmedel från Havs- och vattenmyndigheten.²¹³

12.4 Tillstånd och målbedömning för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Södermanland

Miljömålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* kommer inte att nås till 2030 i Södermanlands län med befintliga styrmedel och åtgärder. Effekterna av den påverkan som redan har skett kommer att finnas kvar och det går inte att se en tydlig förbättring för utvecklingen i miljön. Den positiva utvecklingen med ökat skydd av havsmiljön motverkas av ökad exploatering.

12.4.1 God ekologisk och kemisk status

Ingen av Södermanlands läns kustvattenförekomster uppnår hög eller god ekologisk status; 53% uppnår måttlig status och 47% otillfredsställande status. För kemisk status uppnår inga kustvattenförekomster i länet god status eftersom halterna av kvicksilver och polybromerade difenyletrar (PBDE) ligger över gränsvärdena i hela Södermanland. Om man bortser från dessa ämnen, uppnår 29% av kustvattenförekomsterna god kemisk status. Observera värden från 2022.²¹⁴

12.4.2 Ekosystemtjänster

Rekryteringen av Södermanlands rovfiskbestånd behöver återställas. Minskad areal av rekryteringsområden, ohållbart fiske samt en ökad

²¹¹ [BalticWaters](#)

²¹² [Stockholms universitet hemsida - FORCE](#)

²¹³ Länsstyrelsen i Södermanlands län enheten för landsbygdsutveckling och vilt Ludwig Nilsson.

²¹⁴ Vatteninformationssystem Sverige, webbplats <https://viss.lansstyrelsen.se/>

predation från säl och skarv är några orsaker till minskningen. Restaurering av kustnära rekryteringsområden samt beslut om fiskfredningsområden är exempel på åtgärder som kan förbättra rovfiskbestånden.

12.4.3 En ökad exploatering i grunda kustnära miljöer

I Södermanland är 33% av fastlandskusten och 10% av havsöar exploaterade (inkluderande byggnader, vågar och järnvägar).²¹⁵ Under 2022 uppfördes totalt 154 byggnader inom 100 meter från havsstrand, vilket är något mer än tidigare år då 110 (2021) respektive 122 (2020) byggnader uppfördes.²¹⁶

För att bevara biologisk mångfald och förutsättningar för friluftsliv, är det viktigt att nybyggnationen och exploatering längs stränder fortsatt är mycket begränsad.

12.4.4 Främmande arter

Den invasiva arten svartmunnad smörbult (*Neogobius melanostomus*) övervakas främst genom det årliga kustprovfisket inom den regionala miljöövervakningen i Södermanland. Under 2022 påträffades 244 individer och endast 8 individer av svart smörbult (*Gobius niger*). Under 2021 påträffades det hittills högsta antalet svartmunnade smörbultar, totalt 398 individer. År 2018 påträffades de första två individerna i provfisket, år 2019 återfanns 12 individer och under 2020 års fiske hittades 28 individer. Provfiske har även utförts årligen 2021–2024, men data har inte levererats ännu.²¹⁷

12.4.5 Bevarande natur- och kulturmiljövärden

Arbetet med att bevara och skydda värdefulla marina områden fortgår.²¹⁸ Idag finns sju beslutade marina naturreservat (Askö, Hartsö, Horsvik, Kråmö, Strandstuviken, Tyvudden och Örstignäs) och 17 Natura 2000-områden som tillsammans skyddar mer än 10% av Södermanlands marina miljöer. Södermanland lever därmed upp till Agenda 2030s delmål (14:5) inom Hav och marina resurser om att skydda minst 10% av kust- och havsområden. För att åstadkomma ett representativt, sammanhängande

²¹⁵ Länsstyrelsen (2023). Strandexploatering – en kartberättelse. [Strandexploatering \(lansstyrelsen.se\)](https://lansstyrelsen.se)

²¹⁶ Sveriges miljömål Indikator Kustnära byggande [Södermanlands län - Sveriges miljömål](https://www.miljomal.se/indikatorer/kustnara-byggande)

²¹⁷ Sveriges Lantbruksuniversitet, Anders Adill (2022). Personlig kommentar. Miljöanalytiker vid Institutionen för akvatiska resurser, Kustlaboratoriet.

²¹⁸ Länsstyrelserna 2021. *Plan för marint områdesskydd i Egentliga Östersjön – regionala mål och prioriteringar.*

och funktionellt nätverk av marina skyddade områden behövs en långsiktig finansiering och förvaltning.

Södermanland saknar kulturresevat och har ingen avsikt att bilda detta om inte särskilda ekonomiska medel tilldelas Länsstyrelsen i Södermanlands län.

12.4.6 Friluftsliv och buller

Nationellt sett fortsätter den marina nedskräpningen att vara ett problem och skräp som plast och mikroplaster påverkar marina arter. Marint skräp skadar också människors upplevelser av naturen. Alla kommuner i Södermanland arbetar aktivt med att minska nedskräpningen till havet. Förutom att delta i skräpplockardagar, finns goda möjligheter för avfallssortering, septiktankstömning och båtbottentvätt i gästhamnar.

13. Myllrande våtmarker i Södermanlands län

13.1 Sammanfattning för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

Flera våtmarker har de senaste åren, bland annat med stöd av regeringens våtmarkssatsning, restaurerats eller anlagts i Södermanlands län, främst inom skyddade områden. Behovet av åtgärder är fortsatt mycket stort, eftersom runt 90 procent av de naturliga våtmarkerna i länet är påverkade eller förstörda av historiska utdikningar. Det krävs många insatser för att behålla eller återskapa våtmarkernas funktioner.

13.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

13.3 Åtgärdsarbete för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

13.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- I Södermanlands län samarbetar Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund (NVVF) med Länsstyrelsen i Södermanland med åtgärdsprogrammen LV 03. Återskapa landskapets vattenbalans och LV 06. Återvätning med fokus på skogslandskapet,

och har genom projektet Vattentätt haft många markägarkontakter, samt projekterat och genomfört åtgärder gällande bägge åtgärdsprogrammen. NVVF har tillsammans med Katrineholms, Flens, Oxelösunds, Nyköpings och Vingåkers kommuner gjort följande: Analyserat möjliga våtmarksprojekt på kommunal mark med efterföljande fältbesök. Tagit fram underlag för genomförande av åtgärden. Anordnat en fältvandring ut till potentiella våtmarksprojekt. Anordnat startmöten och en markavvattningsdag i nov 2023, med uppföljande möte i feb 2024. Genom projektet Vattentätare har våtmarker anlagts i Katrineholm och planeras att anläggas i Oxelösund. Förstudier finns framtagna för våtmarker i både Flen och Vingåker²¹⁹.

- Länsstyrelsen i Södermanland har arbetat med restaurering av våtmarker inom skyddade områden under 2024 med finansiering från följande källor: Naturvårdsverkets särskilda satsning för våtmarker i skyddade områden och åtgärdsprogram, LIFE RestoRED, Skötselanslag 1:3 samt Jordbruksverkets medel för att öka akvatisk biologisk mångfald. Samtliga områden är naturreservat, Natura 2000 eller båda delarna. Följande insatser har påbörjats eller genomförts i sammanlagt 31 områden under 2024: Restaurering av igenvuxna kärrmiljöer eller mossar genom slätter och röjning av buskar och träd, restaurering av igenvuxna strandängar genom slätter av vass och röjning av buskar och träd, återskapande av våtmarker och återvätning av utdikad skogsmark, projektering av framtida våtmarksrestaureringar, samt uppföljning av tidigare beviljade åtgärder. Sammanlagt berörs ca. 215 ha.²²⁰
- Med stöd från EU:s Strategiska planen har 2 nya våtmarker om totalt 2,68 hektar ingått miljöersättningsåtagande i Södermanlands län under 2024. Ytterligare 4 våtmarker är färdiganlagda men beräknas med en totalareal på 16,7 hektar bli slutbesiktade innan årsslutet²²¹.
- I Södermanlands län ingår 16 områden med en totalareal av 1 150 ha i myrskyddsplanen. För 12 av dessa områden är skyddsåtgärderna helt klara. För Pilgöljan pågår arbete för blivande naturreservat (samma status som ifjol)²²².

²¹⁹ Nyköpingsårnas Vattenvårdsförbund, verksamhetschef. Carlén (okt 2024). Återvätning med fokus på skogslandskapet.

²²⁰ Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten. Gustavsson (okt 2024). Åtgärdsprogram för hotade arter och akvatisk naturvård.

²²¹ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för Jordbrukarstöd. Tärning (okt 2024). Våtmarkshandläggare inom Strategiska planen.

²²² Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten. Lindqvist (okt 2024). Reservatsförvaltare.

- Länsstyrelsen i Södermanland har inom LIFE RestoRED som pågår mellan åren 2021 och 2027 arbetat med våtmarker både rikkärr (Pilgöljan 0,5 ha, Sjösakärren 0,5 ha; Lenellstorpskärret 0,3 ha och Bärstakärret 0,3 ha) och med igenvuxna strandängar (Stendörren 0,7 ha och Ringsö 0,4 ha), och strandängen vid i Skåraviken (1062 m stängsel)²²³.
- I Södermanlands län har det inom Greppa Näringen under 2024 gjorts 7 rådgivningar inom våtmark – anläggning²²⁴.

13.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- I Södermanlands län har inom LONA 10 nya projekt i kommunerna Eskilstuna, Strängnäs, Nyköping, Oxelösund och Trosa som syftar till att anlägga våtmarker och 3 projekt i kommunerna Eskilstuna och Flen som syftar till utredning inför åtgärder beviljats bidrag²²⁵.
- I Södermanlands län har NVVF beviljats LOVA-bidrag och anlagt 9 våtmarker och 2 fosfordammar i kommunerna Katrineholm, Flen och Nyköping, med en sammanlagd areal på 9,2 ha. och med en total förväntad effekt på 46,3 kg fosfor/år. Det har även utförts förstudier för att utreda var framtida åtgärder kan genomföras.²²⁶

13.3.3 Åtgärder inom näringslivet

- Statens fastighetsverk kommer i Södermanlands län att återväta 14 mossar inom Tullgarns naturvårdsområde. I år har man hittills fokuserat på återvätningsarbetet i mossar på Stockholmssidan av länsgränsen, men redan i slutet av 2024 är ambitionen att återväta Bredmossen och Hjortronmossen på sammanlagt cirka 7 ha. Miljöprövningen för Hölebomossen har godkänts. Dock har man ännu inte fått igenom avverkningen av skogsarealen, så återvätningen förväntas först att genomföras 2026. Då markerna har hög bördighet förväntas återvätningen minska utsläppen av växthusgaser²²⁷.
- I Södermanlands län utförde Sveaskog vid årsskiftet 2023–24 en utredning inför att återväta utdikad torvmark inom Hedlandets naturreservat. I samma reservat är det planerat att utföra en liten återvätning av torvmark hösten 2024. Sveaskog har också i

²²³ Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten. Roponen (okt 2024). LIFE RestoRED,

²²⁴ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för landsbygdsutveckling och vilt. Fredriksson (okt 2024). Handläggare landsbygdsutveckling.

²²⁵ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för vatten, miljö och klimat. Andersson (okt 2024). Våtmarkssamordnare.

²²⁶ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för vatten, miljö och klimat. Flycht (okt 2024). Handläggare för LOVA.

²²⁷ Statens fastighetsverk. Njunjes (okt 2024). Skogsvaktare Syd.

samarbete med Sportfiskarna påbörjat arbete om utförande av biotopvårdande åtgärder i Närke²²⁸.

13.4 Tillstånd och målbedömning för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. För att kunna närma sig miljömålet behöver åtgärder utföras där de gör mest nytta. Förutsättningen kräver ökad kunskap till exempel inom grön infrastruktur och landskapets varierande näringsbelastning, bra planeringsunderlag och fortsatt statliga stöd för anläggande av våtmarker. Utvecklingen är dock positiv vad gäller den del av miljömålet som handlar om anläggande av våtmarker tack vare våtmarkssatsningen LONA och våtmarker i skyddade områden som inleddes 2018. Andra bidragande faktorer till den positiva utvecklingen är: Miljöersättningen minskar inte för våtmarker kopplade till Landsbygdsprogrammet och Strategiska planen, markägare kan ta hjälp av NVVF, samt att arbetet med åtgärdsprogrammet för Södermanlands miljö är i gång.

Trots att det sker ett kontinuerligt arbete med våtmarker med många pågående projekt i länet finns hinder för det fortsatta arbetet, som gör att trendpilen kan behöva ändras till neutral om utvecklingen fortsätter i samma riktning. Södermanland ligger i framkant vad gäller att anlägga och restaurera våtmarker i Sverige²²⁹, men den ökade konkurrensen om medel inom våtmarker i skyddade områden har lett till att Länsstyrelsen i år fick mindre medel än vad som söktes. Flera planerade projekt går inte att genomföra i planerad omfattning i år. Lång handläggningstiden för dispenser är ett annat hinder som försenar våtmarksarbetet. Svårigheter finns även med uppföljning av befintliga våtmarkers bevarandestatus, samt i vilken utsträckning de dikas ut eller exploateras.

13.4.1 Våtmarkers utbredning

Länsstyrelsen i Södermanland har ett planeringsunderlag för anläggning och restaurering i odlingslandskapet som syftar till att få fler och större våtmarker på rätt plats. Länsstyrelsen kan dock inte påverka var i länet det bör anläggas då det inte sker uppsökande verksamhet inom Strategiska planen eller LONA. NVVF har uppsökande verksamhet genom rådgivning i utvalda delar av länet. Länsstyrelsen har även upphandling med projektörer inom Greppa Näringen, vilket likt NVVF fungerar som mellanhand mellan myndighet och kund.

Sedan tidigare finns ett behov av en våtmarksstrategi för länet som tar ett

²²⁸ Sveaskog förvaltning AB. Jäageberg (okt 2024). Miljö- och naturvårdsspecialist.

²²⁹ Sverigesmiljomal.se

helhetsgrepp om situationen för samtliga våtmarkstyper. Stöd inom Landsbygdsprogrammet/Strategiska planen och LONA samt att Länsstyrelsen driver egna våtmarksprojekt inom skyddade områden, är alla goda skäl till att en våtmarksstrategi är ännu mer angelägen. Genom en strategi kan man verka mer länsöverskridande. Grön infrastruktur kan användas för att förbättra prioritering av objekt som behöver åtgärdas. Värdeetrakter för våtmarker inom länet har tagits fram, men det saknas en GI-samordnare som kan fortsätta arbetet.

Skydd av våtmarker omfattar insatser för att skydda värdefulla myrområden i myrskyddsplanen. Mycket av arbetet är påbörjat, men behovet av att skydda fler våtmarker i länet är fortsatt stort. Utöver kvarvarande våtmarker i myrskyddsplanen finns flera större myrar som är skyddsvärda. Fortsatt arbete med våtmarkstypen rikkärr ser bra ut. Många av länets rikkärr finns i skyddade områden och sköts redan.

13.4.2 Återskapa våtmarker och arters spridningsmöjligheter

Markägares intresse att anlägga våtmarker i odlingslandskapet är stort. För att öka åtgärdstakten är det viktigt att bidragsmöjligheter likt våtmarkssatsningen 2018 inte bara begränsas till några år. Markägare behöver veta om ambitionen om att stödja restaurering och anläggning av våtmarker med ett tydligt och långsiktigt ekonomiskt bidragssystem. Det är positivt att regeringen har aviserat nya medel 2024 – 2030.

Åtgärdsprogrammet för Södermanlands miljö syftar bland annat till att skapa en regional samordning för att underlätta för offentliga och privata markägare att restaurera och anlägga våtmarker i länet. Ansökningar om stöd kommer att öka, vilket förutsätter att det finns tillräckligt med medel.

13.4.3 Bevarande av natur- och kulturmiljövärden

Preliminära resultat från den regionala miljöövervakningen av myrar visar att körspår från motorcyklar ökat markant från 1980-talet till 2010-talet²³⁰. 2015–2016 ingick länet i den nationella satellitövervakningen av våtmarker, där det framgår att Södermanland hade den högsta andelen indikerad förändring av inventerade län i sydöstra Sverige. De vanligaste och rimligen mest relevanta ingreppen/orsakerna var dikning och vattennivåfluktuationer²³¹. Mer kunskap behövs om vilka våtmarksområden som gradvis försvinner genom långvarig effekt av dikning och igenväxning.

²³⁰ Länsstyrelsen i Örebro (2014). *Uppföljning av vegetation och direkta ingrepp i myrar – utvärdering av regional miljöövervakning 2009–2013 samt förslag till indikatorer*. Rapport 2014:30

²³¹ Länsstyrelsen Västmanland (2017). *Satellitbaserad övervakning av våtmarker – slutrapport sydöstra Sverige*, Rapport 2017:01

14. Levande skogar i Södermanlands län

14.1 Sammanfattning för Levande skogar – Södermanlands län

För att nå Levande skogar i Södermanlands län behövs fortsatt långsiktig ökning av statliga insatser och styrmedel för formellt skydd, naturvårdande skötsel och inventering av skogens alla värden. Det är nödvändigt att skogssektorn fortsätter ta sitt sektorsansvar i form av bland annat frivilliga avsättningar och rätt prioriterad och placerad miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder. Många Gröna steg²³² behöver tas för att få en funktionell grön infrastruktur och därigenom nå målen för Levande skogar.

14.2 Utveckling i miljön och målbedömning – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

14.3 Åtgärdsarbete för Levande skogar – Södermanlands län

14.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanland beslutade 2023 sex nya naturreservat om 114 ha produktiv skogsmark och utvidgade ett naturreservat om cirka 30 ha med värden som kopplar till Levande skogar²³³. Skogsstyrelsen beslutade 2023 i Södermanlands län fyra skogliga biotopskydd om 18 ha²³⁴ samt ett naturvårdsavtal om 4,3 ha produktiv skogsmark²³⁵. Markägarnas egna initiativ att formellt skydda skogsmark ökar men implementeringen av arbetsättet försvåras för myndigheterna på grund av ryckighet i tilldelning och osäkra bevarandeanslag.
- Life2Taiga startade 2022 i Södermanlands län. Projektet delfinansieras av EU:s LIFE-program. Målet i Södermanlands län är att fram till och med 2028 naturvårdsbränna 7 områden²³⁶. Under

²³² Gröna steg är motivationsskapande, relevanta och betydelsefulla mål på vägen mot miljömålet Levande skogar. [Skogsstyrelsens rapport 2023/03 Gröna steg för Levande skogar](#)

²³³ [Naturvårdsverkets sökfunktion på webben Skyddad natur](#)

²³⁴ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbplats.](#)

²³⁵ Muntlig information, Anne Eriksson, Skogsstyrelsen

²³⁶ [Länsstyrelsen i Södermanlands webbplats om Life2Taiga](#)

2023 skedde förberedande arbete med upphandling av entreprenör och informationsinsatser för fyra av områdena²³⁷. Under 2024 brändes Varglyan, Tussmötet och Fjällmossen²³⁸.

- 2022 lanserades ett program med 39 åtgärder för Södermanlands miljö. Programmet sträcker sig fram till och med 2026. Framtagandet skedde i bred samverkan lett av länsstyrelsen i Södermanland²³⁹. Under 2024 reviderades programmet och många av åtgärderna fick utgå då inblandade offentliga aktörer fått förändrade ekonomiska förutsättningar, vilket gjort att de inte kan driva åtgärderna vidare.
- Länsstyrelsen i Södermanlands arbete med åtgärdsprogram för hotade arter har prioriterats ned till följd av sänkt budgettilldelning²⁴⁰, och man har inte utökat sitt arbete till att omfatta fler program än tidigare. Förhoppningsvis kan insatser fortsatt utföras av de skogsföretag som verkar i Södermanlands län som ställer sig bakom gemensamma åtgärder för hotade arter.
- Sänkt budgettilldelning för alla länsstyrelser 2023 har lett till hårda prioriteringar inom friluftslivsområdet och den naturvårdande skötseln. Länsstyrelsen i Södermanlands län har fortsatt med löpande skötsel i mindre omfattning. En del större insatser har gjorts²⁴¹.
- I Sparreholms ekhagar har länsstyrelsen i Södermanland restaurerat cirka 15 ha mark, varav två tredjedelar inom LIFE RestoRED. Ett stort antal ekar frihögs, igenväxningsvegetation avlägsnades och man driver upp nya ekar.
- I Långaedets naturreservat togs gran bort på cirka fyra ha för att gynna områdets löv- och tallvärden. Även gamla ekar har fått gynnsammare förhållanden.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har 2023 tillsammans med närliggande länsstyrelser arrangerat fyra webinarier på temat friluftslivsarbete i kommunerna. Sluteffekten förväntas bli att fler människor tar sig ut i naturen²⁴².
- Region Sörmland är projektägare och driver Regionalt skogsprogram i Sörmland tillsammans med länsstyrelsen i Södermanland och Skogsstyrelsen. Genom ett samverkansavtal är det Agro Sörmland som är genomförandepartner. Under 2023 ordnades träffarna Turism på annans mark, Sörmlands

²³⁷ [Årsredovisning 2023 på Länsstyrelsen i Södermanlands webbplats](#)

²³⁸ [Länsstyrelsen i Södermanlands webbplats om Life2Taiga](#)

²³⁹ [Åtgärdsprogram inom miljömål på länsstyrelsen i Södermanlands läns webbsida](#)

²⁴⁰ [Årsredovisning 2023 på Länsstyrelsen i Södermanlands webbplats](#)

²⁴¹ [Årsredovisning 2023 på Länsstyrelsen i Södermanlands webbplats](#)

²⁴² [Årsredovisning 2023 på Region Sörmlands webbplats](#)

skogskonferens samt Nya affärsmodeller i skogen som bland annat berörde mångbruk och diversifierat skogsföretagande²⁴³.

- Region Sörmland arbetar för att bevara och öka den biologiska mångfalden. Under 2023 togs beslut att förvalta skogsinnehavet om cirka 1 000 ha på hyggesfritt sätt. Region Sörmland har också, fram tills 2023, återställt och skapat cirka 100 ha våtmark och det arbetet fortsätter. Man arbetar också för att återställa naturbetesmarker. Under insatserna har cirka 150 tidigare okända kulturlämningar hittats²⁴⁴.

14.3.2 Åtgärder på kommunal nivå

- I Södermanlands län har inga LONA-projekt med Levande skogar som huvudsakligt miljömål beviljats 2023 då inga LONA-medel tilldelats²⁴⁵. Av tidigare beviljade projekt som kommuner sökt fortgår tre.
- I Katrineholms kommun en satsning på Friluftsområde tillgängliga Krämbol med upprustning av vandringsled och brygga, återställning av betesmarker och skapande av våtmarker i skog och jordbruksmark.
- I Nyköpings kommun arbetar man för att elever i årskurs 4 får uppleva en heldag i den sörmländska naturen. Projektiden sträcker sig fram till år 2027.
- I Strängnäs kommun pågår arbete för att tillgängliggöra alstrandskogen Bresshammars hage.

14.3.3 Åtgärder inom näringslivet

- Skogsägarnas frivilliga avsättningar, en viktig del av den gröna infrastrukturen, omfattar nu 5,6 % av Södermanlands läns produktiva skogsmarksareal²⁴⁶. Frivilliga avsättningar är produktiv skogsmark, dokumenterat i plan eller annan handling, där markägaren frivilligt inte gör åtgärder som skadar natur-, kultur- eller sociala värden.
- Skogsägare i Södermanlands län fortsätter att utföra natur- och kulturmiljövårdande åtgärder med stöd från Skogens miljövärden och statligt stöd NOKÅS, under 2023 utbetalades 234 015 kr. Även statligt stöd för ädellövskogbruk, som gynnar areal av ädellövskog, nyttjas och 2023 utbetalades 1 820 000 kr²⁴⁷.

²⁴³ [Regionalt skogsprogram i Sörmland på Region Sörmlands webbplats](#)

²⁴⁴ Muntlig information, Stephan Gäfvert, Region Sörmland

²⁴⁵ [Naturvårdsverkets sökfunktion på webben LONA-registret](#)

²⁴⁶ [Statistikdatabasen på SCBs webbplats](#)

²⁴⁷ Uppgift från Skogsstyrelsen 2024

- Kontinuerliga kunskapsinsatser om målbilder för god miljöhänsyn, naturvärdesbedömning, förhindra allvarliga körskador samt hyggesfritt skogsbruk genomförs av skogsföretag och markägareorganisationer i Södermanlands län. Ofta sker det med egen finansiering.

14.3.4 Övriga åtgärder

- Studiefremjandet Sörmlands arbete för Utbildning naturinventerare i samarbete med Naturskyddsföreningen fortsätter. Projektet delfinansieras av LONA-medel. Målet är att skapa en pool av kunniga inventerare i Sörmland som markägare kan anlita för identifiering och inventering av skyddsvärda skogar²⁴⁸.

14.4 Tillstånd och målbedömning för Levande skogar – Södermanlands län

Enligt Skogsstyrelsens bedömning kommer målet för Levande skogar i Södermanlands län inte att nås till år 2030 med idag beslutade styrmedel och planerade insatser. Utvecklingen i miljön bedöms vara neutral. Många av preciseringsindikatorerna saknar uppdaterat data vilket försvårar den regionala bedömningen. En osäker och oförutsägbar resursfördelning för formellt skydd och naturvårdande skötsel försvårar myndigheternas strategiska och långsiktiga arbete. Samlad kunskap om var i Södermanlands läns skogar hotade arter, värdefulla naturmiljöer, kulturmiljövärden och sociala värden finns saknas fortfarande till viss del. Det försvårar för skogsbruket och skogsägarna att kunna planera sin skogsskötsel med god hänsyn till dessa värden.

14.4.1 Skogsmarkens egenskaper och processer

För det som skogsbruket direkt kan påverka såsom körskador och transport över vattendrag finns inga nya data att tillgå.

Skogsbrukets försurande påverkan har ökat då efterfrågan på förnybar energi ökat frekvensen av helträdsuttag.

Areal kvävegödsling på Svealandsnivå ligger kvar på samma låga nivå som 2022²⁴⁹.

Nedfall av svavel har minskat med 42% de senaste tio åren och ligger idag på 0,9 kilo svavel per ha i Sydöstra Sverige. Som ett resultat har

²⁴⁸ [Naturvårdsverkets sökfunktion på webben LONA-registret](#)

²⁴⁹ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbsida](#)

försurningstillståndet i skogsmarken och markvattnet minskat och visar tecken på återhämtning²⁵⁰.

I Södermanlands län har det totala kvävenedfallet till barrskog minskat cirka 48 % perioden 2001–2022. Det beräknade årliga kvävenedfallet till barrskog i Södermanlands län låg som medelvärde på 4,5 kg per ha 2022²⁵¹. En nivå strax under den kritiska belastningsgränsen för barrskog som är 5 kg kväve per ha och år. Ett överskridande kan leda till påverkan på markvegetationen i skogarnas ekosystem och ökad risk för läckage av nitrat till bäck-, sjö-, och grundvatten.

14.4.2 Grön infrastruktur

Av Södermanlands läns produktiva skogsmark är 3,4 % formellt skyddad, och 5,6 % är av skogsägarna frivilligt avsatt²⁵². Myndigheternas möjlighet att tillsammans med skogsägarna bilda områdesskydd, som ger ett långsiktigt bevarande av livsmiljöer och arter, påverkas direkt av givna bevarandeanslag.

I Södermanlands län har 1,9 % av den produktiva skogsmarken en medelålder på 120 år eller äldre. Mängden hård död ved, på produktiv skogsmark utanför formellt skydd, har ökat från år 2017 till 2021 och nu finns 13,8 m³/ha. Uppgifter för södra Sverige visar ökad areal med grova träd och äldre lövrik skog över tid²⁵³.

Älgbetsinventering i Södermanlands län visar att rönn, asp, sälg och ek högre än 3 dm finns på 41 % av inventerade ytor. På 8 % av ytorna har de nämnda trädarterna en gynnsam konkurrensstatus²⁵⁴.

I Södermanlands län är 196 800 ha produktiv skogsmark certifierad enligt FSC eller PEFC. Det motsvarar drygt hälften av den produktiva skogsmarken²⁵⁵.

14.4.3 Hotade arter och återställda livsmiljöer

Det finns 221 st. rödlistade arter med status CR, EN eller VU i Södermanlands län med minskande populationer där skog är en viktig livsmiljö och där avverkning har en stor negativ påverkan.

²⁵⁰ [Om Nedfall av svavel på Sveriges miljömåls webbplats](#)

²⁵¹ [Om Nedfall av kväve till barrskog på Sveriges miljömåls webbplats](#)

²⁵² [Statistikdatabasen på SCBs webbplats](#)

²⁵³ [Statistikdatabasen på SLU Riksskogstaxeringen webbsida](#)

²⁵⁴ [Skoglig betesinventering på Skogsstyrelsens webbsida](#)

²⁵⁵ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbsida](#)

Organismgrupperna svampar, skalbaggar, och lavar är artrikast och de åtta arter som har status CR är lavar, svampar, kärlväxter och fåglar²⁵⁶.

För skogsfåglar i Östra Svealand ser läget fortsatt stabilt ut även om senaste enskilda indexet är lägre än det föregående. Enligt senaste Svensk Fågeltaxering har skogsduva, svartmes, tofsmes, trädkrypare och domherre ökat i antal. Ingen av de övriga fågelarterna som ingår i inventeringen har minskat²⁵⁷.

14.4.4 Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Skogsstyrelsen tecknade 2023 avtal om naturvårdande skötsel i formella skydd i Södermanlands län för 307 114 kr. Exempel på skötsel som ska utföras är restaurering av skogsbete, avtal för skogsbete samt bekämpning av granbarkborre²⁵⁸.

Andel kända kulturlämningar som skadas vid föryngringsavverkning i Svealand ligger kvar på 8 %²⁵⁹. Siffran omfattar skador med tydlig påverkan samt irreversibla skador. Många kulturlämningar är okända och oregistrerade, de behöver kartläggas och kunskap höjas för att undvika skador helt.

14.4.5 Friluftsliv

Andel folkmängd i Södermanlands län med skyddad natur inom 1 km ligger stabilt kvar på 39 %. Medelavstånd till skyddad natur för befolkningen i Södermanlands län ligger kvar på 1,6 km²⁶⁰.

15. Ett rikt odlingslandskap i Södermanland

15.1 Sammanfattning för Ett rikt odlingslandskap - Södermanland

Många olika typer av åtgärder utförs för att vända utvecklingen för detta miljömål, men dessa räcker inte. Värdefull mark växer igen eller exploateras vilket gör att odlingslandskapet kontinuerligt krymper. Genom bland annat stadigt minskande åkermarks- och betesmarksarealer, ökat antal dispensärenden från biotopskyddet, fortsatt stort antal ärenden om att ta

²⁵⁶ [Sökfunktion för rödlistade arter Artfakta på SLU Artdatabankens webbplats](#)

²⁵⁷ Svensk fågeltaxering, Lunds universitet

²⁵⁸ Muntlig information, Daniel Linnman, Skogsstyrelsen

²⁵⁹ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbsida](#)

²⁶⁰ [Statistikdatabasen om Skyddad natur på SCBs webbsida](#)

jordbruksmark ur produktion, sviktande lönsamhet inom lantbruksnäringen samt ett minskat antal betesdjur bedöms utvecklingen fortsatt negativ.

15.2 Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt odlingslandskap - Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

15.3 Åtgärdsarbete för Ett rikt odlingslandskap - Södermanland

15.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanland ansvarar för ett femtiotal fornvårdsobjekt i hela länet, till detta kan läggas 25 objekt med fornvårdsbidrag till kommuner, hembygdsföreningar och fastighetsägare. Arbetet syftar till att öka tillgängligheten och upplevelsevärde av kulturmiljöerna så att de kan bevaras och användas långsiktigt. Utöver det bedrivs fornvård av runstenar och hållristningar i separata projekt. Aktiv fornvård har utförts på runt 30 platser under året. Vidare har man arbetat med att renovera och sätta upp nya informationsskyltar vid olika typer av kulturhistoriska lämningar.²⁶¹
- Kurser i samarbete med Sörmlands museum har hållits i gårdesgårdsbygge och fönsterrenovering. Länsstyrelsen i Södermanland har senaste året genomfört kurser i skogsbyte samt slätterängsskötsel inom Ett rikt odlingslandskap i Strategiska planen.²⁶²
- Via kulturmiljöbidraget har bland annat museibondgården Långmaren stöttats under 2024 i Södermanland.²⁶³
- Inom Åtgärdsprogrammet för hotade arter har Länsstyrelsen i Södermanland gjort övervakning och åtgärder för enstaka art, dock färre än vanligt i och med minskade anslag.²⁶⁴
- Länsstyrelsen i Södermanland driver ett nytt femårigt projekt ”Sörmlands artrika slättbygd” med medel från Jordbruksverket där syftet är att öka variationen och artrikedomen i odlingslandskapet genom att anlägga nya småbiotoper.²⁶⁵

²⁶¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten Pettersson

²⁶² Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare Helena Larsson

²⁶³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, byggnadsantikvarie Bo G Svensson

²⁶⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, koordinator Åtgärdsprogrammet för hotade arter Kajsa Mellbrand

²⁶⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, rådgivare i Sörmlands artrika slättbygd Malin Almquist

- Projektet LIFE RestoRED fortskrider enligt plan med restaurering av betesmarker och slåtterängar samt frihuggning av äldre träd. Även skötsel av betesmarker och slåtterängar i naturreservaten har fortsatt, men i mindre omfattning på grund av minskade anslag.²⁶⁶

15.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Många av länets kommuner samt Regionen har fortsatt att jobba med åtgärder som gynnar det öppna odlingslandskapet. Regionen fortsätter arbeta med att restaurera betesmarker för att synliggöra kulturspår, gynna hotade arter på Nynäs. Eskilstuna har tillgängliggjort ett tätortsnära odlingslandskap. Katrineholm har fortsatt restaurera flera stadsnära betesmarker.²⁶⁷
- Eskilstuna och Nyköpings kommuner deltar i projektet "Sörmlands artrika slättbygd" som Länsstyrelsen i Södermanland driver, där ett par perenna blommande ytor anlagts under 2024.
- Övriga åtgärder som kommunerna arbetar med är bl.a. insektsfrämjande insådd på grönytor, upphandling av mer ekologiskt kött samt naturbeteskött, upprätta naturreservat samt minskning av gräsklippning för att återskapa ängsmark för att gynna ängsflora och pollinerare.²⁶⁸

15.3.3 Åtgärder inom näringslivet

- Ett antal lantbrukare i Södermanland har fortsatt deltagit i projektet "Hela Sverige blommar" genom att så in ett antal blomsterremсор på sina åkermarker.²⁶⁹
- En hög ansökningsgrad i miljöersättningen Betesmarker och slåtterängar och specifikt särskild skötsel har bestått senaste året i Södermanland. Detta arbete på djurgårdar med fokus på skötsel av betesmarker, bidrar till balanserande betesmarksarealer.²⁷⁰
- I strategiska planen har söktrycket fortsatt varit högt i Södermanland på miljöinvesteringar med syfte att uppnå olika typer av miljöförbättrande åtgärder på gårdsnivå, bland annat för våtmarker och täckdikning.²⁷¹
- Lantbrukare och markägare har fortsatt restaurera naturbetesmark, 2024 är det 6 lantbrukare som sökt medel från nya nationella restaureringsstödet i Södermanland.²⁷²

²⁶⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare Martin Lindqvist

²⁶⁷ Information från länets kommuner på genomförda åtgärder 2023-2024

²⁶⁸ Information från länets kommuner på genomförda åtgärder 2023-2024

²⁶⁹ Information från Elsa Rozebeek, Hushållningssällskapet

²⁷⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, handläggare Enheten för Jordbrukarstöd

²⁷¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare Helena Söderlund

²⁷² Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare Helena Larsson

15.3.4 Övriga åtgärder

- En ideell förening i Mariefred, Södermanland, slåttrar många väggkanter där hävdgynnad flora kan utvecklas.
- Föreningen Sörmlandsäpplen har fortsatt arbeta för plantering av fler fruktträd på olika gårdar, men även verka för att äldre fruktodlingar ska skötas. Antalet träd på nyanlagda odlingar uppgår till drygt 5000 träd där äpple dominerar, men totalt finns omkring 7000 träd. I de äldre fruktträdgårdarna finns en blandning av yngre och äldre träd och variationen är större med äpple, päron, plummon och körsbär. Det odlas både gamla sörmländska, kultursorter som exempelvis Sörmlands kalvill och Åkerö till moderna sorter såsom Santana, Aroma och Ingrid Marie.²⁷³
- Det finns även enstaka lantbrukare och markägare i Södermanland som sköter slätterängar samt planterar alléer som inte syns i statistiken.²⁷⁴

15.4 Tillstånd och målbedömning för Ett rikt odlingslandskap - Södermanland

Miljömålet bedöms inte möjligt att nå i Södermanlands län fram till mååret 2030 med befintliga eller beslutade styrmedel samt befintlig miljöbalk. Det finns både positiva och negativa trender för målet, men sammantaget bedöms de tyngsta preciseringarna som negativa vilket väger över i bedömningen. Det finns preciseringar som är tillfredställande, exempelvis Åkermarkens egenskaper och processer samt Jordbruksmarkens halt av föroreningar.

Tillstånd och målbedömning görs bland annat från kunskap om stadigt minskande antal betesdjur, konstant minskning av åkerarealen, nu också minskning av betesmarksarealen. 2023 fanns 122 521 hektar åkermark och 16 685 hektar betesmark och slätteräng.²⁷⁵

Vidare görs bedömningen från ett ökat antal rödlistade arter knutna till odlingslandskapet, stram budget för länets fornvårdsobjekt, låga kulturmiljöanslag, relativt dålig lönsamhet inom lantbruksnäringen, låg budget för restaurering av betesmarker och slätterängar, ökat antal dispensansökningar från biotopskyddet samt ett högt antal ärenden om att ta jordbruksmark ur produktion. Neddragningen av medel för skötsel samt nybildande av skyddad natur påverkar också måluppfyllelsen för detta

²⁷³ Föreningen Sörmlandsäpplen, Charlotte Sommarin

²⁷⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, ERO-rådgivare Malin Almquist

²⁷⁵ Jordbruksverkets statistikdatabas, "Betesmarkens användning och antal företag med betesmark efter län och gröda. År 2003-2024" och "Åkermarkens användning och antal företag med åkermark efter län och gröda. År 1981-2024"

miljömål. Ett uteblivet kulturmiljöstöd inom jordbrukarstöden påverkar också.

Ett positivt medelstillskott är samverkansprojektet ”Nya småbiotoper och blommande ytor” där åtgärder kan bidra till ett lite mer varierat landskap på vissa håll i Södermanland.

Restaureringsstödet för betesmarker och slåtterängar är viktigt regionalt för utvecklingen av livskraftiga lantbruksföretag med djur. Treåriga uppehållet i restaureringsstödet har påverkat detta negativt. Budgeten för restaureringsstödet från Naturvårdsverket behöver fördubblas från 2024 års nivå.

Miljöbalkens utformning om hushållning av jordbruksmark samt tillämpningen av densamma i 4 kap 3 § verkar ofta till att motverka måluppfyllelsen av detta miljömål. Åkermarker och betesmarker tas kontinuerligt i anspråk till andra ändamål än livsmedelsproduktion, att värna biologisk mångfald, bibehålla intakta kulturmiljöer eller gynna våra ekosystem.

En ny ärendetyp i Södermanland är solcellsparkar främst på åkermark som leder till att åkermarkareal tas ur SAM-ansökningar men också att betesdjur i viss omfattning flyttas från artrika betesmarker till artfattiga åkrar.²⁷⁶

Att bromsa minskningen av åker- och betesmarksarealerna är det allra viktigaste och här bör man agera på nationell nivå. Jordbruksmarkens status behöver stärkas i miljöbalken och i samhället i stort eftersom lantbruksnäringens viktigaste resurs är just jordbruksmarken.

15.4.1 Bevarade natur- och kulturmiljövärden

På regional nivå finns få inventeringar för att kunna dra långtgående slutsatser av utvecklingen för arter knutna till gräsmarker, förutom enstaka rapporter på ett antal naturbetesmarker där floran inventerats.²⁷⁷

Länsstyrelsen i Södermanland har arbetat vidare med betesmarker inom miljöersättningen åren 2015–2023. 2023 fanns 8 324 hektar betesmarker och slåtterängar med höga natur- och kulturvärden, arealen har minskat

²⁷⁶ Länsstyrelsen i Södermanland, handläggare Robin Davies

²⁷⁷ Adoxa Naturvård, Inventering av kärlväxter i 10 och 30 sörmländska naturbetesmarker 2019–2022. Rapporter inom regional miljöövervakning

med 1000 hektar mellan åren 2003 och 2023. 2023 fanns totalt 16 685 hektar betesmark och slåtteräng i länet.²⁷⁸

För långsiktiga förändringar på regional nivå är Ängs- och betesmarksinventeringen det bästa underlaget för att följa kvalitetsförändringar i de mest värdefulla markerna. Enstaka år har Länsstyrelsen i Södermanlands län prioriterat inventeringen, men under 2024 har inventeringen återigen pausats på grund av resursbrist vid myndigheten. För att förbättra kunskapsläget behöver inventeringen fortsätta.²⁷⁹

Bristande kunskapsläge gör det svårt att bedöma utvecklingen gällande kulturlämningar i landskapet på regional nivå. Miljöövervakningen för gräsmarker och småbiotoper inom Remil påverkas av neddragna medel. Åtstramade statliga medel för att förvalta länets fornvårdsobjekt har gett en minskning av antalet regelbundet skötta från flera 100 till idag knappt 100-tal.²⁸⁰ Södermanland är det enda länet som inte har bildat något Kulturresevat.

15.4.2 Åkermarkens egenskaper och processer

Integrerat växtskydd inom växtodlingen spelar en viktig roll i arbetet för att uppnå ett hållbart växtskydd som kan bidra till att jordarnas produktionsförmåga bibehålls och förbättras, vilket sedan länge ingår som ett moment på behörighetskurserna för växtskydd.

Jordbruksmarkens tillstånd i Södermanlands län är överlag bra. Omkring hälften av arealen åkermark är vall, baljväxter eller i träda, spannmål odlas på omkring 46 procent och omkring fem procent är oljeväxter. En stor minskning har skett av jordbruksmark under omställning eller för ekologisk produktion i Södermanland, 2023 låg den på 18 procent av åkermarken.²⁸¹

15.4.3 Variationsrikt odlingslandskap

Södermanlands landskap är fortfarande öppet och relativt variationsrikt, men odlingslandskapet krymper. Det gör det av en mängd orsaker, bland annat på grund av andra högre prioriterade samhällsintressen såsom byggande och infrastruktursatsningar, men också igenplantering,

²⁷⁸ Jordbruksverket, Betesmarkens användning och antal företag med betesmark efter län och gröda. År 2003-2024

²⁷⁹ Länsstyrelsen i Södermanland, handläggare Adam Adobati

²⁸⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, arkeolog Olof Pettersson

²⁸¹ Jordbruksverkets statistikdatabas, "Preliminära grödarealer efter län och gröda. År 2018-2024" och "Ekologisk areal, andel ekologisk areal och antal företag med ekologiskt brukad jordbruksmark efter län och ägoslag. År 2005-2023"

igenväxning, relativt svag lönsamhet i lantbruksnäringen samt minskat antal lantbrukare.

Krympande arealer samt igenväxning i landskapet skapar svårigheter för växt- och djurarter att bibehålla livskraftiga populationer. Många arter behöver det variationsrika landskapet med aktiva lantbrukare med betesdjur som sköter stora arealer betesmark och åkermark med småbiotoper såsom odlingsrösen, diken, åkerholmar och brukningsvägar för att kunna fortleva. Med ändrad markanvändning, igenplantering och igenväxning störs dessa ekosystemfunktioner.

16. God bebyggd miljö i Södermanland

16.1 Sammanfattning för God bebyggd miljö - Södermanland

Utvecklingen i miljön är positiv, men det är långt kvar till målet. Omvandling av befintlig bebyggelsestruktur går långsamt. Utmaningarna ser olika ut i kommunerna. Planering behöver inriktas på att skapa klimattåliga, transporteffektiva samhällen som förmår hushålla med sina natur- och energiresurser. Avfallsmängderna behöver minska. Dåliga inomhusmiljöer finns. Kunskapsunderlag om kulturmiljöer behöver uppdateras.

16.2 Utveckling i miljön och målbedömning för God bebyggd miljö - Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ enligt bedömning 2021.

16.3 Åtgärdsarbete för God bebyggd miljö - Södermanland

16.3.1 Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Åtta byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen har tillkommit sedan 2014, varav ett nytt 2024. Länsstyrelsen i Södermanlands län har använt sig av anmälningsplikt i några fall²⁸². En strategi finns med mål och riktlinjer för att hantera byggnadsminnesärenden²⁸³.

²⁸² Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten

²⁸³ Länsstyrelsen i Södermanlands län (2016) [Strategi för byggnadsminnen, Södermanlands län. Rapport 2016:14](#)

- Länsstyrelsen i Södermanlands län har initierat diskussion om energiplanering i flera regionala forum. Ett samarbete har inletts med Energikontoret i Mälardalen samt länsstyrelserna i Västmanlands och Uppsala län om energiplanering.²⁸⁴
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har främjat samverkan och stöttat kommuner i länet i deras arbete med att bidra till God bebyggd miljö genom bland annat att utveckla nya arbetssätt som planverkstäder och plandagar för kommunernas samhällsplanerare om aktuella teman²⁸⁵

16.3.2 Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Region Sörmlands Strukturbild Sörmland²⁸⁶ används för att stärka kopplingen mellan den regionala utvecklingsstrategin och kommunernas översiktsplanering. Ett utvecklingsprojekt kring strukturbilden pågår. Samtidigt pågår översyn av arbetet inom Östra Mellansverige 2050 som pekar ut inriktningar för den rumsliga inriktningen storregional. Det kommer vara en del i att fortsätta stärka strukturbilden med fler perspektiv. Andra regionala strategier som länstransportplan och trafikförsörjningsprogram ska förhålla sig till strukturbilden.
- Region Sörmlands arbete med en regional cykelstrategi fortsätter. Den utgör ett fortsatt stöd i regionens och kommunernas arbete med cykelfrågor för bland annat utbyggnad av cykelvägnät och att skapa förutsättningar för ökad cykling. Under 2024 har Region Sörmland tagit fram en målbild för hur cykelvägnätet ska utvecklas i länet, samt följt upp arbetet med strategin genom ett cykelbokslut.²⁸⁷
- Ett utvecklingsarbete pågår hos Region Sörmland med att bredda perspektivet kring tillgänglighet där den digitala, den fysiska och den rumsliga planeringen alla är viktiga delar i planeringen.²⁸⁸
- Länsstyrelsen i Södermanland bedömer att sju av nio kommuner i Södermanland har helt eller delvis aktuella översiktsplaner. I Katrineholms och Vingåkers kommuner pågår arbete med att ta fram nya översiktsplaner.²⁸⁹ Majoriteten av Södermanlands kommuner arbetar aktivt med planering av klimatanpassning, grönstruktur och vattenområden.²⁹⁰

²⁸⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten

²⁸⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, plan- och byggenheten

²⁸⁶ Region Sörmland, [Strukturbild Sörmland](#) på [Region Sörmlands webbplats](#)

²⁸⁷ Region Sörmland [Cykelstrategi för Sörmland | Region Sörmland \(utvecklasormland.se\)](#) på [Region Sörmlands webbplats](#)

²⁸⁸ Region Sörmland, verksamhetsområde samhällsplanering och infrastruktur

²⁸⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, plan- och byggenheten

²⁹⁰ Boverket [Miljömålsenkäten 2021](#) på [Boverkets webbplats](#)

- I ERUF-projektet Byggnadslyftet genomför Energikontoret i Mälardalen en förstudie om hur en färdplan för hållbart byggande kan utformas. I studien som finansieras av Länsstyrelsen i Södermanland, har intervjuer och en workshop med berörda aktörer genomförts.²⁹¹
- Flen, Trosa och Vingåker i Södermanland har nyligen uppdaterade energiplaner. Ytterligare två kommuner är på gång²⁹²
- Samverkansforum för eleffektfrågor i Sörmland (SES) är aktivt och leds av Region Sörmland. Samtliga lokalnätsägare, Svenska kraftnät, Länsstyrelsen, Energikontoret Mälardalen samt kommunerna ingår.²⁹³
- Region Sörmland leder flera regionala nätverk. Dels kring fysisk planering, dels kring transportsystemets utveckling och dels för hållbart resande. Syftet med nätverken är att samordna insatser för att bättre främja hållbart resande. Medverkande är Region Sörmland, kommunerna, Energikontoret i Mälardalen och Länsstyrelsen.²⁹⁴
- Samtliga kommuner i Södermanland använder skyddsbestämmelser och rivningsförbud, men i varierande grad²⁹⁵. Räkna q-projektet har visat på en fortsatt, men långsam, utveckling för indikatorn ”skyddad bebyggelse”.²⁹⁶ Södermanland har, efter Gotland, skyddat flest byggnader i landet genom rivningsförbud²⁹⁷. Andelen skyddad bebyggelse genom planbestämmelser utgör ca 1,5 procent av det totala byggnadsbeståndet att jämföra med riksnittets ca 2 procent²⁹⁸. Kommunernas planeringsunderlag för kulturmiljöer förbättras. En orsak är möjligheten till samfinansiering med kulturmiljöanslaget 7:2 som sju av nio kommuner har använt.
- Nyköping och Vingåkers kommuner har fattat beslut om införande av fyrfackskärl för enklare återvinning vid den egna bostaden.^{299 300}
- Trosa kommun samlade under 2023 in 80 ton textilier i kommunen.³⁰¹

²⁹¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten

²⁹² Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten

²⁹³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten

²⁹⁴ Region Sörmland, verksamhetsområde samhällsplanering och infrastruktur

²⁹⁵ Boverket [Miljömålsenkäten 2021 på Boverkets webbplats](#)

²⁹⁶ [Indikator Skyddad bebyggelse på Sveriges miljömåls webbplats](#)

²⁹⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län (2018). [Räkna q i Södermanland 1987 – 2017 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skyddad enligt plan- och bygglagen. Rapport nr 2016:16 på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

²⁹⁸ [Indikator Skyddad bebyggelse på Sveriges miljömåls webbplats](#)

²⁹⁹ Nyköpings kommun, <https://www.nykoping.se/arkiv/nyheter/ja-till-fyrfackskarlar--det-nya-insamlingssystemet-ar-beslutat/>

³⁰⁰ Vingåkers kommun, <https://www.vingaker.se/aktuell-information/beslut-i-kommunfullmaktige-om-fastighetsnara-insamling/>

³⁰¹ Trosa kommun, <https://www.trosa.se/nyheter/over-80-ton-insamlade-textilier-2023/>

- Eskilstuna kommun har öppnat en byggåterbruksdepå på Retuna för privatpersoners sorterade bygg- och rivningsmaterial.³⁰²

16.4 Tillstånd och målbedömning för God bebyggd miljö - Södermanland

Länsstyrelsen i Södermanland län bedömer att miljömålet inte kan nås i med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Utvecklingen i miljön är positiv, men det är långt kvar till målet. Det är viktigt att frågor som klimatpåverkan, resurshushållning, energiförsörjning och transporteffektivt samhälle utreds i kommuners översiktsplanering. Användningen av kollektivtrafik och godstransporter på järnväg behöver öka.

Länsstyrelsen i Södermanlands län konstaterar att anpassningen till ett förändrat klimat går långsamt och åkermark tas i anspråk vid exploatering. Dåliga inomhusmiljöer hotar människors hälsa. Kulturvärden förstörs för att de inte uppmärksammas och skyddas. Trenden för avfallsmängderna är osäker.

16.4.1 Bebyggelse och transporter

För att nå målet om 70 procent minskade utsläpp från transportsektorn till 2030 behövs kraftfulla åtgärder. Scenarier för drivmedelsanvändningen i Södermanlands län visar att sammanlagda potentialen för biomassa och elektrifiering inte räcker för transportsektorns omställning. För att åtgärder inom infrastruktur och kollektivtrafik ska få genomslag till 2030 behövs ett fokus på detta de närmaste åren.³⁰³

Flera kommuner i Södermanlands län har stor arbetspendling till Stockholmsområdet och långa körsträckor med bil per person. Fram till 2020 skedde varje år en liten nedgång i genomsnittlig körsträcka per invånare i länet. Därefter sågs en uppgång 2021-2022 följt av en minskning 2023.³⁰⁴

2019 användes bilen vid 63 procent av invånarnas resor i Södermanland. Gång står för 16 procent, cykel för 11 procent och kollektivtrafik för 8 procent av resorna.³⁰⁵ En majoritet av befolkningen bor inom 400 meter

³⁰² Eskilstuna kommun, <https://www.eskilstuna.se/nyheter/nyheter/2024-06-19-byggaterbruksdepa-invigd-pa-retuna>

³⁰³ Länsstyrelsen i Södermanlands län (2020) [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län, på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

³⁰⁴ Regional Utveckling i Samverkan i miljömålssystemet (RUS) [Körsträckedata på RUS webbplats](#)

³⁰⁵ Region Sörmland, [Storymap Länsplan för regional transportinfrastruktur på Region Sörmlands webbplats](#)

från en hållplats, men variationen är stor mellan kommunerna samt inom och utanför tätort³⁰⁶. Även majoriteten av ny bebyggelse förläggs inom 400 meter från hållplats.³⁰⁷

Fram till år 2030 förväntas Södermanlands län behöva cirka 150 nya snabbaddpunkter för lätta fordon, flera laddplatser för tunga fordon, ett fåtal tankställen för flytande och komprimerad biogas samt ett fåtal vätgastankställen.³⁰⁸ I Södermanlands län finns ca 700 publika laddpunkter.³⁰⁹

16.4.2 God livsmiljö

Sammanställningen av miljöhälsoenkäten 2019, som färdigställdes av arbets- och miljömedicin i Örebro 2021, studerade barns miljörelaterade hälsa i Södermanland, Västmanlands, Värmlands och Örebro län.³¹⁰ Vart femte barn i de fyra länen bor i ett trafikbullerutsatt läge, vilket ökar exponeringen både av luftföroreningar och buller. Länsstyrelsen i Södermanland bedömer att det är viktigt är att redan i planeringsläget undvika att lokalisera skolor, förskolor och bostäder i trafikbullerutsatta lägen. Även en minskning av hårdgjorda ytor, samt att planera för mer grönområden kan vara positiva åtgärder.³¹¹

Trenden är att fler detaljplaner tas fram som står i konflikt med riksintressen för kulturmiljövården.³¹² Det finns dock exempel på lyckade avvägningar mellan intressena. Fyra av nio kommuner har någon form av egen antikvarisk kompetens.³¹³ Äldre kunskapsunderlag behöver uppdateras, nya tas fram och styrmedel behöver användas mer riktat.³¹⁴

I Södermanlands län ökade andelen boende inom 1 000 meter från skyddad natur från 33 procent år 2013 till 39 procent år 2020, en andel som är oförändrad 2023.³¹⁵

³⁰⁶ [Indikator Bostäder i kollektivtrafknära lägen](#) på Sveriges miljömåls webbplats

³⁰⁷ [Indikator Bostäder i kollektivtrafknära lägen](#) på Sveriges miljömåls webbplats

³⁰⁸ Biodriv Öst, Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten, 2024, utkast av uppdatering av Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län

³⁰⁹ Nobil, 2024-10-13, [Statistik på Nobils webbplats](#)

³¹⁰ Region Örebro län, [Ny rapport om barns miljö och hälsa](#) på Region Örebro läns webbplats

³¹¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, miljöskydds-enheten

³¹² Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljö-enheten

³¹³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljö-enheten

³¹⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljö-enheten

³¹⁵ [Indikator Tillgång till service och grönska](#) på Sveriges miljömåls webbplats

16.4.3 Resurshushållning

För omställning till cirkulär ekonomi i Södermanlands län så behöver återbruk och förebyggande av avfall öka.³¹⁶ I alla kommuner i Södermanland är det möjligt att lämna in saker från hushållen för återanvändning.³¹⁷

Att röta organiskt material till biogas är ett sätt att utnyttja befintliga resurser. Potentialen för tillkommande biogasproduktion, uppskattas till 500 GWh, främst inom jordbruket. År 2023 producerades 59 GWh i Södermanlands län, vilket gav störst produktionsökning nationellt (13 GWh) jämfört med 2022.³¹⁸

Energiplanering behöver integreras ytterligare med fysisk planering och beakta det ökade behovet av el samt leveranssäkerhet.³¹⁹

17. Ett rikt växt- och djurliv i Södermanlands län

17.1 Sammanfattning Södermanland

Den biologiska mångfalden är hotad och en kontinuerlig förlust av biologisk mångfald pågår. Värdefull mark och vatten exploateras och större hänsyn behövs inom skogs- och jordbruket. Betesmarker och betande djur minskar i länet. Främmande arter sprids och landskapet växer igen. Länsstyrelsens riktade arbete för biologisk mångfald (självständigt samt med samarbetspartners) inom landsbygdsprogrammet, förvaltning av skyddade områden, LIFE-projekt och åtgärdsprogram för hotade arter, är inte tillräckligt.

17.2 Utveckling i miljön och målbedömning Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljömålet till 2030? NEJ

³¹⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län (2021) [Ett klimatneutralt Södermanland 2045 | Länsstyrelsen Södermanland \(lansstyrelsen.se\)](#) på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats

³¹⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten, ärende 501-6647-2022

³¹⁸ Energigas Sverige (2024), [Produktion av biogas och rötresten och dess användning år 2023 - Energigas Sverige på Energigas Sveriges webbplats](#)

³¹⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten

17.3 Åtgärdsarbete Ett rikt växt- och djurliv i Södermanland

17.3.1 Åtgärder regional nivå

- Miljömålet Ett rikt växt- och djurliv överlappar mycket med fr.a. de andra landskapsrelaterade miljömålen – levande skogar, ett rikt odlingslandskap, myllrande våtmarker och en levande kust och skärgård, då många allmänna naturvårdsåtgärder inom dessa områden även gynnar målet ett rikt växt- och djurliv i Södermanlands län. Dessa allmänna åtgärder redovisas inte här (t.ex. areal betade gräsmarker, eller pågående arbete med skydd av natur och projektering av våtmarker), för att inte dubbelrapporteras. Här rapporteras därför endast riktade åtgärder som genomförs med målet att gynna en specifik del av den biologiska mångfalden eller enskilda arter och artgrupper.
- Hävd av gräsmarker (inklusive rikkärr) i skyddade områden görs löpande inom förvaltning av skyddade områden av Länsstyrelsen i Södermanland.³²⁰
- Länsstyrelsen arbetar med EU-projekten LIFE Restored³²¹ (2021-2027) med fokus på att restaurera och förbättra bevarandetillstånd för hävdade naturtyper, samt LIFE 2 Taiga (2022-2028) med fokus på naturvårdsbränningar. Projekten är samarbeten mellan flera länsstyrelser, och omfattar i Södermanland totalt 18 Natura 2000-områden.³²² I LIFE 2 Taiga har 3 bränningar genomförts i Södermanland 2024³²³.
- Under 2024 har uppföljning gjorts inom åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) av svartfläckig blåvinge, fetörtsblåvinge och skräntärna av Länsstyrelsen i Södermanland med samarbetspartners.³²⁴ Inga fynd har gjorts av svartfläckig blåvinge på flera år, och arten kan vara utgången från länet. För fetörtsblåvinge är populationerna små och igenväxning och värdväxtbrist utgör hinder för ökning av populationerna. För skräntärna har genomförda åtgärder tidigare år varit framgångsrika, men hot kvarstår och bristande samarbetsvilja från markägare gör fortsatt arbete med praktiska åtgärder omöjligt i dagsläget (med undantag för skydds jakt på mink, vilket görs

³²⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Vård och förvaltning av skyddade områden, Martin Lindquist

³²¹ [LIFE restoRED](#)

³²² LIFE restored & LIFE2Taiga, Sari Roponen & Per Folkesson

³²³ [Life2Taiga | Länsstyrelsen Södermanland](#)

³²⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Arbete med åtgärdsprogram för hotade arter, Kajsa Mellbrand, samt Birdlife (skräntärna) och Svensk Dagfjärilsövervakning. Övervakningsdata rapporteras i Artportalen ([Artportalen](#)).

åriligen i delar av Södermanlands skärgårdar av Länsstyrelsen i Södermanlands län³²⁵).

- Inom Åtgärdsprogram för sandödla i Södermanlands län sker samarbete runt kommande skydd av ett mindre område som även hyser ÅGP-arten skrovlig taggsvamp³²⁶. En hagmarksrestaurering inom ÅGP sandödla under 2019-2023 har gynnat arten lokalt, skötsel har 2024 övertagits av markägare (med fortsatt rådgivning).³²⁷
- Restaurering av livsmiljöer för flodnejonöga, vimma, id, öring och stormusslor har gjorts, och populationsförstärkande åtgärder för tjockskalig målarmussla. Musslor flyttades från lokaler som är utsatta för dikesrensning, uppåt i vattensystemet till restaurerade livsmiljöer³²⁸.
- Inom åtgärdsprogrammet för trumgräshoppa görs uppfödning på Nordens Ark, och utsättning har gjorts i samarbete med Nyköpings kommun i Horsvik naturreservat. Samarbete pågår med region Sörmland om skötsel och betesmarksrestaurering inför kommande utsättningar i Nynäs naturreservat.³²⁹
- Rådgivning görs kontinuerligt inom ÅGP i Södermanland för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Frihuggningar och inventering genomförs under höst-vinter 2024.³³⁰
- Fröinsamling har gjorts av Länsstyrelsen i Södermanlands län för uppodling av växter i syfte värdväxtförstärkning för fr.a. fetörtsblåvinge. Odlingarna startas hösten 2024³³¹.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har 2024 inlett samarbete med WWF och Nordens Ark inom ett projekt om hotade insekter, finansierat av Postkodlotteriet. Planering pågår av inventeringar och åtgärder för ÅGP-arterna ögonfläcksbock och läderbagge³³².

³²⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Arbete med åtgärdsprogram för hotade arter, Kajsa Mellbrand, och samordnare/beställare av Länsstyrelsens skydds jakt på mink, Paul Strehlenert

³²⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Vård och förvaltning av skyddade områden, Martin Lindquist

³²⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Arbete med åtgärdsprogram för hotade arter, ÅGP sandödla, Kajsa Mellbrand, och naturskydd, Fredrik Enoksson.

³²⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Arbete med åtgärdsprogram för hotade arter (akvatiska ÅGP), Alexander Gustavsson.

³²⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, ÅGP fetörtsblåvinge, Kajsa Mellbrand.

³³⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, ÅGP särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, Kajsa Mellbrand, samt Vård och förvaltning av skyddade områden, Martin Lindquist

³³¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, ÅGP särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, Kajsa Mellbrand

³³² [WWF och Nordens Ark går samman för att bevara Veronikanätfjäril, ögonfläcksbock och läderbagge - Världsnaturfonden WWF](#)

17.3.2 Åtgärder kommunal nivå

- 8 av 9 kommuner i Södermanlands län har pågående LONA-projekt med åtgärder som gynnar miljömålet, sammanlagt 54 projekt. Bland annat anläggs ängar, betesmarker och våtmarker restaureras, och skyddsvärda träd frihuggs. Flera av projekten avslutas 2024. Vilja finns ofta att söka nya, men medel saknas för tillfället för andra miljöer än våtmarker.³³³
- Alla kommunerna i Södermanland gör åtgärder som gynnar målet genom naturvårdande skötsel i skyddade områden.

17.3.3 Åtgärder inom näringslivet

- 2 skogsbolag i Södermanland har åtagit sig att lämna grov tall för raggbock i samband med huggning. Få tallskogsavverkningar sker dock i länet eftersom bolagen pga. de stora granbarkborreangreppen fokuserar på skadad gran.³³⁴

17.4 Tillstånd och miljöbedömning Ett rikt växt- och djurliv Södermanland

Miljömålet bedöms inte vara möjligt att nå i Södermanlands län till 2030 med befintliga eller beslutade styrmedel³³⁵. Medel som anslås till Länsstyrelserna för skydd och skötsel av skyddad natur samt åtgärdsprogram för hotade arter motsvarade inte behoven ens under det bättre ekonomiska läge vi hade före 2023 för naturvården³³⁶ - de neddragningar som skett under nuvarande regeringsperiod minskar inte behoven och försämrar situationen för våra hotade arter och naturtyper.

Utvecklingen för miljömålet är negativ och försämringar för flera arters livsmiljöer bedöms ha gått så långt att förlusterna av biologisk mångfald inte går att hejda framöver.

17.4.1 Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Livsmiljöer och arter knutna till skogs- och odlingslandskapet minskar, och fragmentering hindrar naturlig spridning och genetiskt utbyte mellan populationer. Fler hotade arter än de som idag har åtgärdsprogram behöver sådana riktade satsningar. Men framför allt krävs landskapsövergripande förändringar för att målet ska vara möjligt att

³³³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, LONA-samordnare Helena Larsdotter

³³⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Stefan Silfverblad

³³⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturavdelningen, Naturvårdsenheten.

³³⁶ [Utvärdering av Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper \(ÅGP\)](https://naturvardsverket.se) (naturvardsverket.se)

uppnå. För att hejda förlusten behövs både minskning av nuvarande utarmning, och kompensation för tidigare förändringar. Trots aktivt arbete med stöd för hävd och restaurering i odlingslandskapet, skydd av värdefull natur, restaurering och skötsel i skyddade områden, och arbete med åtgärdsprogramarter utanför dem, är nuvarande takt otillräcklig för att nå målet³³⁷.

17.4.2 Påverkan av klimatförändringar

Södermanlands län är ett av landets torraste, och större variationer mellan år som följd av klimatförändringar kan få allvarliga konsekvenser. Ett varmare klimat gynnar en del arter och skadar andra – samt gynnar invasiva arter. Klimatförändringarna samverkar här med andra negativa trender i landskapet – fragmentering gör att arter har små eller inga möjligheter att återkolonisera efter ett lokalt utdöende. Med minskad biologisk mångfald fås också fattigare ekosystem med sämre kapacitet att buffra och motverka effekter av klimatförändringar.

17.4.3 Ekosystemtjänster och resiliens

Länet omfattar en storstadsnära region där exploatering tenderar att isolera naturområden med höga värden. Länet är en kustregion med värdefulla naturmiljöer även under vattenytan, där exploatering och storskaligt fiske utgör hot. Moderna rationella bruksformer i lant- och skogsbruk samt igenväxning av landskapet och fragmentering utgör de största hoten för många hotade arter, och medför en minskning av biodiversitet i landskapet. Att länet är hårt drabbat av granbarkborreangrepp förstärker hotbilden för både värdefulla granmiljöer och hotade arter knutna till dem.

17.4.4 Grön infrastruktur

I länet finns ibland konflikter mellan värdefull natur och ökad efterfrågan på mark för t.ex. bostäder, arbetsplatser och trafiklösningar. Gröninfrastrukturfrågorna finns ofta i miljökonsekvensbeskrivningar m fl. beslutsunderlag, men gör inte avtryck i samhällsplaneringen. Fragmentering är för många arter ett stort hot, där populationer ofta är isolerade och spridning försvåras eller förhindras av fysiska eller biotopmässiga barriärer. Insatser kan inte begränsas till skyddade områden – en landskapssyn är viktig (avgörande) för att säkerställa mångfald, fungerande ekosystem och ekosystemtjänster på längre sikt. Grön infrastruktur behöver implementeras i praktiken. Dit har vi långt kvar -

³³⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturavdelningen, Naturvårdsenheten.

regeringsuppdraget för Grön infrastruktur saknar nu egen finansiering, och måst inkluderas i andra redan minskade naturvårdsmedel.

17.4.5 Främmande arter och genotyper

I länet finns flera invasiva arter, både sådana utpekade av EU och andra som inte är det, t.ex. amerikansk mink, sjögull och kotula³³⁸. Vissa har en negativ effekt på arter eller naturtyper i Södermanlands län, som kotulas utbredning i strandängar eller minkpredation i sjöfågelkolonier.³³⁹

17.4.6 Biologiskt kulturarv

Att nötkreatur och får minskar i länet liksom total areal betesmark är allvarligt ur både biodiversitets- och kulturlandskapssynpunkt. Trots åtgärder i form av bidrag och informationssatsningar behöver fler naturbetesmarker och ängar hållas i hävd, behovet är stort av både restaurering och nyskapande. Stöd för restaureringar och stängsling är otillräckliga, vilket är avgörande för att hävd ska kunna återupptas i igenväxande marker. Detta påverkar direkt bevarandet av flera av våra mest hotade arter. Borttagandet av åtagandeplanerna i jordbruksstödet minskar möjligheterna att skräddarsy skötsel för att möta de mest hotade arternas krav.³⁴⁰

Exploatering av kustområden utgör ett hot mot traditionella kulturmiljöer vid kuster och sjöar och marina miljöer i skärgårdarnas kulturlandskap. Inventeringar av marina miljöer och åtgärder för att gynna fiskbestånd görs, men arbetet har startat sent och fortfarande finns en kunskapsbrist³⁴¹.

³³⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskydd, Kajsa Stenemark

³³⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Kajsa Mellbrand & Alexander Gustavsson, och samordnare/beställare av Länsstyrelsen i Södermanlands skydds jakt på mink, Paul Strehlenert.

³⁴⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Kajsa Mellbrand, se även redovisningen av målet Ett rikt odlingslandskap för länet.

³⁴¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Alexander Gustavsson